

शास्त्रीतृतीयवर्ष 2018

वर्ग-I अनिवार्यविषयाः

संस्कृतवाङ्मयम्

प्रथमपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क)	अभिज्ञानशाकुन्तलम् – नाटकम्	30
(ख)	शिशुपालवधम् द्वितीयसर्गः	20
(ग)	नाट्यशास्त्रम् – प्रथमाध्यायः	10
(घ)	मेघदूतम् (उत्तरमेघः)	20
(ङ)	राजस्थानीयसंस्कृतसाहित्येतिहासः	20

पं. मधुसूदनओझा, भट्टमथुरानाथशास्त्री, पं. गिरिधरशर्माचतुर्वेदी, पं. नवलकिशोरकांकरः, पं. दुर्गाप्रसाद द्विवेदी, पं. हरिशास्त्रीदाधीचः, पं. विद्याधरशास्त्री, पं. हरिद्विजः, पं. जगदीशचन्द्रआचार्यः, पं. श्रीरामदवे, पं. विश्वेश्वरनाथरेऊ, पं. गिरिधरशर्मानवरत्नः, ब्रह्मानन्दशर्मा, पं. नित्यानन्दशास्त्री, पं. गणेशरामशर्मा, पं. गिरिधरव्यासशास्त्री, देवर्षि कलानाथशास्त्री, पं. पद्मशास्त्री, प्रो. प्रभाकरशास्त्री, प्रो. हरिराम आचार्य, प्रो. शिवसागरत्रिपाठी, पं. मोहनलालपाण्डेय।

अङ्कविभाजनम्

पुस्तकम्	प्रश्नप्रकाराः	विकल्पाः	समाधेयाः	अंकाः
अभिज्ञानशाकुन्तलम् – नाटकम्	व्याख्यात्मकाः (1-4 अंकाः)	4	2	2x5=10
	व्याख्यात्मकाः (5-8 अंकाः)	4	2	2x5=10
	प्रश्नाः	4	2	2x5=10
शिशुपालवधम् द्वितीयसर्गः	लघूत्तरात्मकाः	3	3	3x2=6
	व्याख्यात्मकाः	4	2	2x4=8
	प्रश्नाः	2	1	1x6=6
नाट्यशास्त्रम् – प्रथम अध्यायः	पद्यानां व्याख्या	2	1	1x5=5
	वस्तुनिर्देशात्मकः	2	1	1x5=5
मेघदूतम् (उत्तरमेघः)	लघूत्तरात्मकाः	4	4	4x2=8
	व्याख्यात्मकाः	4	2	2x6=12
राजस्थानीयसंस्कृतसाहित्येतिहासः	लघूत्तरात्मकाः	3	3	3x2=6
	परिचयात्मकाः	4	2	2x7=14

द्वितीयपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क)	समासप्रकरणम् (मध्यसिद्धान्तकौमुदीतः)	30 अंकाः
(ख)	याज्ञवल्क्यस्मृतिः (व्यावहाराध्यायः – दायभागमात्रम्)	20 अंकाः
(ग)	व्याकरणमहाभाष्यपस्पशाह्निकम्	20 अंकाः
(घ)	कौटिल्यार्थशास्त्रम् (प्रथमाधिकरणम्)	30 अंकाः

अङ्क विभाजनम्

पुस्तकम्	प्रश्नप्रकाराः	विकल्पाः	समाधेयाः	अंकाः
समासप्रकरणम् (मध्यसिद्धान्तकौमुदीतः)	सूत्रव्याख्यात्मकाः	5	5	5x3=15
	सूत्रनिर्देशपूर्वकम्	10	5	5x3=15

	सिद्धयः			
याज्ञवल्क्यस्मृति (व्यवहाराध्याय दायभागमात्रम्)	लघूत्तरात्मकाः	2	2	2x2=4
	व्याख्यात्मकाः	4	2	2x4=8
	प्रश्नाः	2	1	1x8=8
व्याकरणमहाभाष्यपस्पशाह्निकम्	प्रश्नाः	4	2	2x10=20
कौटिल्यार्थशास्त्रम् (1 अधिकरणम्)	व्याख्यात्मकाः	4	2	2x8=16
	प्रश्नाः	4	2	2x7=14

1. वेद-वेदाङ्गसङ्कायः वर्ग-II मुख्यवैकल्पिकविषयाः

1. ऋग्वेदः

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क)	ऋग्वेदसंहितायाः तृतीयाध्यायस्य सस्वरमन्त्राः	25
(ख)	ऋग्वेदसंहितायाः तृतीयाध्यायस्य सायणभाष्यम्	30
(ग)	ऐतरेयब्राह्मणम् सायणभाष्यम् प्रथम पञ्चिका	25
(घ)	ऋक्प्रातिशाख्यम् उव्वटभाष्यसहितम् (विष्णुमित्रकृतवर्गद्वयवृत्तिसहितम्) 1-4 पटलानि	20

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (मन्त्रत्रयस्य पूर्तिः)	03	03	03 x 02=06
लघूत्तरात्मकाः (द्वादशमन्त्रेषु स्वरांकनम्)	24	12	12 x 01=12
निबन्धात्मकाः (सूक्तैकस्य लेखनम् स्वरांकनञ्च)	02	01	01 x 07=07
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (पारिभाषिकशब्दाः/मन्त्रार्थः)	03	03	03 x 02=06
लघूत्तरात्मकाः (मन्त्रव्याख्या)	02	01	01 x 06=06
अतिनिबन्धात्मकाः (सूत्रस्य सारांशोदेवतापरिचयोवा)	02	01	01 x 18=18
(ग) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (कण्डिकात्रयस्य लेखनम्)	03	03	03 x 02=06
लघूत्तरात्मकाः (कण्डिकाद्वयस्य भाष्यम्)	04	02	02 x 06=12
निबन्धात्मकाः (प्रतिपाद्यविषयाः)	02	01	01 x 07=07
(घ) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (सोदाहरणं सूत्रव्याख्या)	01	01	01 x 03=03
लघूत्तरात्मकाः (सूत्रव्याख्या/पारिभाषिक- शब्दाः/प्रतिपाद्यविषयाः)	02	01	01 x 03=03
निबन्धात्मकाः	04	02	02 x 07=14

द्वितीयप्रश्नपत्रम्- सप्रायोगिकम् (सर्ववेदेषु समानम्) पूर्णाङ्काः 100

सैद्धान्तिकम्	20
(क) निरुक्तम् दुर्गवृत्तिसहितम् 4-6 अध्यायाः (पूर्वषट्क समाप्तिः)	20
(ख) सिद्धान्तकौमुदी वैदिक-प्रक्रिया 6-8 अध्यायाः	20
(ग) अर्थसंग्रहः	20

अङ्क विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (मन्त्रत्रयस्य पंक्तेरर्थः)	04	04	04 X 02=08
लघूत्तरात्मकाः (निर्वचनम्)	02	01	01 X 06=06
निबन्धात्मकाः (पंक्तेर्व्याख्या/मन्त्रव्याख्या)	02	01	01 X 08=08
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः (प्रकरणविशेषस्य परिचयः)	02	01	01 X 18=18
(ख, ग) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (सूत्रार्थः)	04	02	02 X 02=04
लघूत्तरात्मकाः (सूत्रव्याख्या)	02	01	01 X 06=06
निबन्धात्मकाः (सोदाहरणम् प्रयोगसिद्धिः)	02	01	01 X 10=10

प्रायोगिकम्

अग्न्याधानप्रयोगः

40

2. शुक्लयजुर्वेदः (माध्यन्दिनशाखीयः)

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्कः 100

(क) शुक्लयजुर्वेदसंहितायाः 7-10 अध्यायानां मूलपाठः	25
(ख) शुक्लयजुर्वेदसंहितायाः महीधरभाष्यम् 7-10 अध्यायाः	30
(ग) शतपथब्राह्मणम् सायणभाष्यम् प्रथमकाण्डस्य 1-3 अध्यायाः	25
(घ) पारस्करगृह्यसूत्रम् तृतीयकाण्डम् हरिहरभाष्यम्	20

अंक विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (मन्त्रत्रयस्य पूर्तिः)	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः (षट्मन्त्रेषु स्वरांकनम्)	12	06	06 X 02=12
निबन्धात्मकाः (षण्णामन्त्राणां सस्वरलेखनम्)	02	01	01 X 07=07
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (पारिभाषिकशब्दाः/मन्त्रव्याख्या)	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः (मन्त्रव्याख्या)	02	01	01 X 06=06
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः (अध्यायस्यसारांशः देवतापरिचयो वा)	02	01	01 X 18=18
(ग) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (मूललेखनम् कण्डिकाद्वयस्य व्याख्या)	02	02	02 X 03=06
लघूत्तरात्मकाः (कण्डिकाद्वयस्य व्याख्या)	04	01	02 X 06=12
निबन्धात्मकाः (व्याख्या/परिचयः)	02	01	01 X 07=07
(घ) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (सूत्रार्थः)	01	01	01 X 02=02
लघूत्तरात्मकाः (सोदाहरणम् सूत्रत्रयस्य व्याख्या)	06	03	03 X 06=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्- सप्रायोगिकम्

पूर्णाङ्कः 100

(सर्ववेदेषु समानम्) ऋग्वेदवत्

100

3. शुक्लयजुर्वेदः (काण्वशाखीयः)

प्रथमप्रश्नपत्रम्-

पूर्णाङ्कः 100

(क)	काण्वसंहिताया 21-30 अध्यायानां सस्वरमन्त्राः	25
(ख)	काण्वसंहिताया 9-12 अध्यायानां सायणभाष्यम्	30
(ग)	काण्वशतपथब्राह्मणम् प्रथमकाण्डम्	25
(घ)	शुक्लयजुः प्रतिशाख्यम्	20

अंक विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (मन्त्रत्रयस्य पूर्तिः)	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः (षट्मन्त्रेषु स्वरांकनम्)	02	02	02 X 06=12
निबन्धात्मकाः (षण्णां मन्त्राणां सस्वरलेखनम्)	04	01	01 X 07=07
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (पारिभाषिकशब्दाः/मन्त्रव्याख्या)	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः (मन्त्रव्याख्या)	02	01	01 X 06=06
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः (अध्यायस्यसारांशः देवतापरिचयो वा)	02	01	01 X 18=18
(ग) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (मूललेखनम्)	02	02	02 X 03=06
(कण्डिकाद्वयस्य व्याख्या)			
लघूत्तरात्मकाः (कण्डिकाद्वयस्य व्याख्या)	04	01	02 X 06=12
निबन्धात्मकाः (व्याख्या/परिचयः)	02	01	01 X 07=07
(घ) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (सूत्रार्थः)	01	01	01 X 02=02
लघूत्तरात्मकाः (सोदाहरणम् सूत्रत्रयस्य व्याख्या)	06	03	03 X 06=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्- सप्रयोगिकम्

पूर्णाङ्कः 100

(सर्ववेदेषु समानम्) ऋग्वेदवत्

100

4. कृष्णयजुर्वेदः (तैत्तिरीयशाखीयः)

प्रथमप्रश्नपत्रम्-

पूर्णाङ्कः 100

(क)	तैत्तिरीयसंहिताया प्रथमकाण्डस्य 1-2 प्रपाठकयोः सायणभाष्यम्	30
(ख)	तैत्तिरीयप्रातिशाख्यम् 1-10 अध्यायाः	30
(ग)	आपस्तम्बीयशुल्बसूत्रम्	20
(घ)	व्यासशिक्षा (सभाष्यम्)	20

द्वितीयप्रश्नपत्रम्- सप्रयोगिकम्

पूर्णाङ्कः 100

(सर्ववेदेषु समानम्) ऋग्वेदवत्

100

5. सामवेदः (कौथुमशाखीयः)

	प्रथमप्रश्नपत्रम्	पूर्णाङ्कः 100
(क)	सामवेदसंहिताया (सस्वरमूलमन्त्राः) उत्तरार्चिकस्य 6-10 अध्यायाः	25
(ख)	सामवेद संहिताया सायणभाष्यम् उत्तरार्चिकस्य 6-10 अध्यायाः	25
(ग)	सामवेदः ग्रामेगेयगानस्यादितः आग्नेयकाण्डपर्यन्तम्	25
(घ)	गोभिलगृह्यसूत्रं सभाष्यम् 3.4 प्रपाठकौ	25

अंक विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (मन्त्रत्रयस्य पूर्तिः)	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः (षट्मन्त्राणां सस्वरलेखनम्)	12	06	06 X 02=12
निबन्धात्मकाः (सूक्तकस्य स्वरलेखनम्)	04	01	01 X 07=07
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (पारिभाषिकशब्दाः/मन्त्रव्याख्या)	03	03	03 X 02=06
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः (सूक्तसारांशः/ देवतापरिचयो वा)	02	01	01 X 19=19
(ग) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (मन्त्रद्वयस्य लेखनम्)	02	02	02 X 02=04
लघूत्तरात्मकाः (गेयगानस्य प्रदर्शनम्)	02	01	01 X 05=05
निबन्धात्मकाः (मन्त्रविशेषस्य द्वयाह्निगानलेखनम्)	04	02	02 X 08=16
(घ) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (कण्डिकाद्वयस्य पूर्तिः)	02	02	02 X 02=04
लघूत्तरात्मकाः (कण्डिकाद्वयस्य व्याख्या)	04	02	02 X 06=12
निबन्धात्मकाः (प्रतिपाद्यविषयाः)	02	01	01 X 09=09

द्वितीयप्रश्नपत्रम्-सप्रायोगिकम्

(सर्ववेदेषु समानम्) ऋग्वेदवत् पूर्णाङ्कः 100

100

6. सामवेदः (जैमिनीयशाखीयः)

	प्रथमप्रश्नपत्रम्	पूर्णाङ्कः 100
(क)	जैमिनीयसंहितायाः पूर्वार्चिकस्य पवमानपर्वमात्रम् सस्वरमन्त्राः उत्तरार्चिकभागः	20
(ख)	जैमिनीयसंहितायाः उत्तरार्चिकभागस्य (1: 1-10:20 पर्यन्तस्य मन्त्राणां व्याख्याः)	30
(ग)	जैमिनीयब्राह्मणम् प्रथमकाण्डस्य 1-100 कण्डिकाः	30
(घ)	जैमिनीयधारणालक्षणम्	20

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

सप्रायोगिकम्

(सर्ववेदेषु समानम्) ऋग्वेदवत्

पूर्णाङ्कः 100

100

7. अथर्ववेद

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्कः 100

(क) अथर्ववेदसंहितायाः 4-5 काण्डयोः सस्वरमन्त्राः	30
(ख) अथर्ववेदसंहितायाः 4-5 काण्डयोः सायणभाष्यम्	40
(ग) कौशिकगृह्यसूत्रम्- 9-14 अध्यायाः सभाष्यम्	30

अंक विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (मन्त्रत्रयस्य पूर्तिः)	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः (षण्णां मन्त्राणां सस्वरलेखनम्)	12	06	06 X 01=06
निबन्धात्मकाः (सूक्तकस्य स्वरलेखनम्)	04	02	02 X 09=18
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	04	04	04 X 02=08
लघूत्तरात्मकाः (परिभाषिकशब्दाः)	02	01	01 X 06=06
निबन्धात्मकाः (मन्त्रद्वयस्य व्याख्या)	04	02	02 X 04=08
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः (अध्यायस्य सारांशः/ देवतापरिचयो वा)	02	01	01 X 18=18
(ग) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (सूत्रार्थः)	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः (सूत्रव्याख्या)	02	01	01 X 06=06
निबन्धात्मकाः (प्रकरणविशेषस्य परिचयः/ सूत्रस्य व्याख्या/विषयगतप्रश्नाः)	04	02	02 X 09=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

संप्रायोगिकम्

पूर्णाङ्कः 100

(सर्ववेदेषु समानम्) ऋग्वेदवत्

100

8. पौरोहित्यम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्कः 100

(क) श्राद्धविवेकः (रुद्रधरस्य)	25
(ख) दुर्गार्चनपद्धतिः	25
(ग) संस्कारदीपकः प्रथमभागः (नित्यानन्दपर्वतीयः)	25
(घ) मुहूर्त्तचिन्तामणिः (शुभाशुभप्रकरणं नक्षत्रप्रकरणं च)	25

अंक विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (सूत्रार्थः)	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः (पंक्तेर्व्याख्या)	04	02	02 X 06=12
निबन्धात्मकाः (विषयगतप्रश्नाः)	02	01	01 X 07=07
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (मन्त्रार्थः)	03	03	03 X 02=06
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः (शतचण्डीविधानम्)	02	01	01 X 19=19

(ग) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	02	02	02 x 02=04
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 x 05=05
निबन्धात्मकाः	04	05	02 x 08=16
(घ) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	02	02	02 x 02=04
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 x 06=12
निबन्धात्मकाः	02	01	01 x 09=09
द्वितीयप्रश्नपत्रम्-सप्रायोगिकम्			पूर्णाङ्कः 100
सैद्धान्तिकम्			60
(क) शान्तिप्रकाशः			30
(ख) शिलान्यासपद्धतिः			10
(ग) प्रायश्चित्तविवेक			20
अंक विभाजनम्			
(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	03	03	03 x 02=06
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 x 06=06
निबन्धात्मकाः	04	02	02 x 09=18
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	02	02	02 x 02=04
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 x 06=06
(ग) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	01	01	01 x 04=04
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 x 16=16
प्रायोगिकम्			40
विष्णुयागपद्धतिः			40

9. वेदनैरुक्तप्रक्रिया

प्रथमप्रश्नपत्रम् (वेदाङ्गव्याकरणाध्ययनम्)	पूर्णाङ्कः 100
निरुक्तम् 1-7 अध्यायाः दुर्गवृत्तिसहितम्	
द्वितीयप्रश्नपत्रम्	पूर्णाङ्कः 100
(क) बृहद्देवता 1-2 अध्यायौ	50
(ख) वाररूचिनिरुक्तसमुच्चयः	50

10. वेदविज्ञानम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्	पूर्णाङ्कः 100
(क) ब्रह्मासिद्धान्तः- पं. मधुसूदन ओझा	50
(ख) मुण्डकोपनिषद्:- पं. मोतीलाल शास्त्री	50
द्वितीयप्रश्नपत्रम्-सप्रायोगिकम्	पूर्णाङ्कः 100
(क) श्रीमद्भगवद्गीता (रहस्यकाण्डम्) पं. मधुसूदन ओझा	50
(ख) प्रश्नोपनिषद्- पं. मधुसूदन ओझा	50

11. गणितज्योतिषम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्कः 100

(क) सूर्यसिद्धान्तः (चन्द्रग्रहणाधिकारतः सम्पूर्णम्)

60

(ख) लघुपाराशरी (सम्पूर्णम्)

40

अंक विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	06	06	06 X 02=12
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 06=12
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 09=18
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	04	04	04 X 02=08
लघूत्तरात्मकाः	03	06	03 X 06=18
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 07=14

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्कः 100

सैद्धान्तिकम्

60

(क) केतकीग्रहगणितम् (आदितः त्रिप्रश्नाधिकारान्तो भागः)

40

(ख) वेधशालावैभवम्

20

प्रायोगिकम्-

40

अंक विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	04	04	04 X 02=08
लघूत्तरात्मकाः	03	06	03 X 06=18
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 07=14
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 06=06
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 08=08

12. सिद्धान्तज्योतिषम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्कः 100

सिद्धान्तशिरोमणिः (गणिताध्यायः) लेखकः- भास्कराचार्यः

100

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 X 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 X 06=30
निबन्धात्मकाः	08	04	04 X 08=32
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

वास्तवचन्द्रशृंगोन्नतिसाधनम्, लेखकः-सुधाकर द्विवेदी

60

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	06	06	06 X 02=12
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 06=12
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 09=18
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

प्रायोगिकम्-

(नवधाकालमानानि, अहर्गणसाधनं सफलं चन्द्रशृंगोन्नतिसाधनं यन्त्रपरिचयः ज्यादिविभेदः)

13. फलितज्योतिषम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क) बृहज्जातकम् (आदितः राजयोगाध्यायान्तो भागः)

50

(ख) बृहद्वास्तुमाला (सम्पूर्णम्)

50

अंक विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	05	05	05 X 02=10
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 05=10
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 10=10
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 20=20
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	05	05	05 X 02=10
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 05=10
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 10=10
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 20=20

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क) बृहत्संहिता (लेखकः वराहमिहिरः)

60

(21, 22, 51, 55, 69, 80 86) अध्यायाः

प्रायोगिकम् (निर्धारित पाठ्यग्रन्थानुसारम्)

40

अंक विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	06	06	06 X 02=12
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 06=12
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 09=18
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

14. सामुद्रिकज्यौतिषम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क) शकुनप्रदीपः

40

(ख) पंचस्वरा

लेखकः-प्रजापतिदासः

60

अंक विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः

विकल्पाः

समाधेयाः

अङ्काः

अतिलघूत्तरात्मकाः

04

04

04 X 02=08

लघूत्तरात्मकाः

04

02

02 X 07=14

निबन्धात्मकाः

04

02

02 X 09=18

(ख) प्रश्नप्रकारः

विकल्पाः

समाधेयाः

अङ्काः

अतिलघूत्तरात्मकाः

06

06

06 X 02=12

लघूत्तरात्मकाः

04

02

02 X 06=12

निबन्धात्मकाः

04

02

02 X 09=18

अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः

02

01

01 X 18=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

सामुद्रिकशास्त्रम् (उत्तरार्द्धम्)

60

प्रायोगिकम्-

40

(शकुनविचारः, शुभाशुभशकुनानि, स्वराणां सफलं ज्ञानम्,
आकृतिलक्षणानि, तेषां फलानि च)

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः

विकल्पाः

समाधेयाः

अङ्काः

अतिलघूत्तरात्मकाः

06

06

06 X 02=12

लघूत्तरात्मकाः

04

02

02 X 06=12

निबन्धात्मकाः

04

02

02 X 09=18

अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः

02

01

01 X 18=18

15. वास्तुविज्ञानम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

बृहज्जातकम् (सम्पूर्णम्)

100

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः

विकल्पाः

समाधेयाः

अङ्काः

अतिलघूत्तरात्मकाः

10

10

10 X 02=20

लघूत्तरात्मकाः

10

05

05 X 06=30

निबन्धात्मकाः

08

04

04 X 08=32

अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः

02

01

01 X 18=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

बृहद्वास्तुमाला (सम्पूर्णम्)

60

लेखकः- रामनिहोरद्विवेदी

प्रायोगिकम्-

(भूमिप्रभेदः दिक्प्लवत्वं, गज-कूर्मपृष्ठादिविचारः, अहिबलचक्राकनुसारेण

शल्यभिज्ञानं, वृक्षायुर्वेदविचारः)

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	06	06	06 X 02=12
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 06=12
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 09=18
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

16. धर्मशास्त्रम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

- (क) धर्मसिन्धुः (तृतीयपरिच्छेदः) पूर्वार्द्धः
(ख) कौटिलीयम् अर्थशास्त्रम् (2,3,4 अधिकरणानि)
चौखाम्बा विद्याभवन, वाराणसी

60

40

अंक विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	06	06	06 X 02=12
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 06=12
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 09=18
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	04	04	04 X 02=08
लघूत्तरात्मकाः	06	03	03 X 06=18
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 07=14

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

- (क) गौतमधर्मसूत्राणि
(ख) दत्तकचन्द्रिका (कुबेरभट्टकृता)

60

40

अंक विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 X 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 X 04=20
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 10=20

(ख) प्रश्नप्रकारः

विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः	
अतिलघूत्तरात्मकाः	05	05	05 X 02=10
लघूत्तरात्मकाः	08	04	05 X 04=20
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 10=10

17. नव्यव्याकरणम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्:

पूर्णाङ्कः 100

वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी। (णिच्प्रकरणतः उणादि विहाय उत्तरकृदन्तप्रक्रियां यावत्)

100

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 X 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 X 06=30
निबन्धात्मकाः	08	04	04 X 08=32
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

विषयवस्तुविभागनिर्देशः

- (क) अतिलघूत्तरात्मकेषु प्रष्टव्येषु दशसु प्रश्नेषु प्रतिप्रकरणं प्रश्नद्वयं भविष्यति।
(ख) एते प्रश्नाः प्रतिप्रकरणसामान्यज्ञानविषयकाः भविष्यन्ति।
- (क) लघूत्तरात्मकेषु प्रष्टव्येषु दशसु प्रश्नेषु प्रतिप्रकरणम् एक एव प्रश्नो भविष्यति।
(ख) एते प्रश्नाः प्रतिप्रकरणस्थप्रमुखसूत्रव्याख्यात्मकाः पंच, पंक्तिविवेचनात्मकाश्च पंच, आहत्य दश प्रश्ना भविष्यन्ति।
- (क) निबन्धात्मकेषु प्रष्टव्येषु अष्टसु प्रश्नेषु प्रतिप्रकरणम् एक एव प्रश्नो भविष्यति।
(ख) एते प्रश्नाः सूत्रोदाहरणप्रयोगसिद्धिविषयकाः भविष्यन्ति। एतेषु प्रश्नेषु प्रतिप्रयोगम् अंकद्वयं निर्धारितमस्ति, अतः प्रतिप्रश्नं चत्वारः प्रयोगाः एव प्रष्टव्याः।
- (क) विस्तृतनिबन्धात्मकयोः प्रष्टव्ययो द्वयोः प्रश्नयोरेकः णिच्प्रकरणाद् आरभ्य परस्मैपदप्रक्रियान्तभागाद् द्वितीयश्च भावकर्मप्रकरणाद् आरभ्य उत्तरकृदन्तान्तात् भविष्यति।
(ख) एतावुभावपि प्रश्नौ सोदाहरण-विश्लेषण-पुरस्सरसूत्रव्याख्यात्मकौ भविष्यतः।

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्कः 100

(क) प्रौढमनोरमा (संज्ञाप्रकरणतः स्वादिसन्धिः पर्यन्तम्)

100

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 X 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 X 06=30
निबन्धात्मकाः	08	04	04 X 08=32
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

विषयवस्तुविभागनिर्देशः

- (क) अतिलघूत्तरात्मके प्रष्टव्येषु दशसु प्रश्नेषु संज्ञाप्रकरणतः स्वादिसन्धिपर्यन्तं दश प्रश्नाः भविष्यन्ति।
(ख) एते प्रश्नाः सूत्रज्ञान-तदुदाहरण- सूत्रार्थविषयकाः भविष्यन्ति।
- (क) लघूत्तरात्मकेषु प्रष्टव्येषु दशसु प्रश्नेषु संज्ञाप्रकरणतः अच्सन्धिभागात् पंचप्रश्नाः, हल्सन्धिप्रकरणतः स्वादिसन्धिभागाच्च पंचप्रश्नाः भविष्यन्ति।
(ख) एते प्रश्नाः सोदाहरणसूत्रव्याख्यात्मकाः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
- (क) निबन्धात्मकेषु प्रष्टव्येषु अष्टसु प्रश्नेषु संज्ञाप्रकरणतः अच्सन्धिं यावत् चत्वारः प्रश्नाः, हल्सन्धितः स्वादिसन्धिपर्यन्तं चत्वारः प्रश्नाः भविष्यन्ति।
(ख) एते प्रश्नाः सूत्रोदाहरणप्रयोगसिद्धिविषयकाः भविष्यन्ति।
- (क) विस्तृतनिबन्धात्मकयोः प्रष्टव्ययो द्वयोः प्रश्नयोरेकः संज्ञाप्रकरणतः आरभ्य अच्सन्धिपर्यन्तभागाद् द्वितीयश्च हल्सन्धितः आरभ्य स्वादिसन्धि पर्यन्तम् भविष्यति।

(ख) एतावुभावपि प्रश्नौ सोदाहरण-विश्लेषण-पुरस्सरसूत्रव्याख्यात्मकौ भविष्यतः ।

18 प्राच्यव्याकरणम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

परिभाषेन्दुशेखरः

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 X 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 X 06=30
निबन्धात्मकाः	08	04	04 X 08=32
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

शब्दकौस्तुभः । (प्रथमोऽध्यायः)

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 X 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 X 06=30
निबन्धात्मकाः	08	04	04 X 08=32
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

19. साहित्यम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क) साहित्यदर्पणम् (8,9, 10 परिच्छेदाः) - विश्वनाथः

50

(ख) कादम्बरीकथामुखम् जाबालि आश्रमपर्यन्तम्

50

अंक विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
लघूत्तरात्मकाः	05	05	05 X 02=10
व्याख्यात्मकाः	04	02	02 X 12=24
विस्तृतनिबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16

(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
लघूत्तरात्मकाः	05	05	05 X 02=10
व्याख्यात्मकाः	04	02	02 X 12=24
विस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	02 X 08=16

(क) 1. वस्तुनिष्ठा प्रश्नाः

2. अष्टमनवमपरिच्छेदाभ्यां टिप्पणीद्वयम्

3. अलङ्कारद्वयस्य लक्षणोदाहरणसङ्गतिः

4. विषयवस्तुपरकः प्रश्नः

- (ख) 1. वस्तुनिष्ठा: प्रश्नाः
2. सूत्रत्रयव्याख्या
3. कृतिविषयवस्तुपरकौ प्रश्नौ

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

- (क) नृसिंहचम्पूः- देवज्ञ पं. सूर्यप्रणीता
(ख) उत्तररामचरितम्- भवभूतिः

40

60

अंक विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः	06	03	03 X 06=18
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	07	07	07 X 02=14
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 06=12
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16
विस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

- (क) 1. वस्तुनिष्ठा प्रश्नाः (ख) 1. वस्तुनिष्ठा प्रश्नाः
2. पद्यत्रयव्याख्या 2. चरित्रचित्रणं पद्यव्याख्या वा
3. गद्यांशद्वयव्याख्या 3. ससन्दर्भव्याख्या: अङ्कसारः

20. पुराणेतिहासः

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

- (क) श्रीमद्भागवतम् (प्रथमस्कन्धे 15, 16, 24 अध्यायाः तथा
सप्तमस्कन्धे 11-14-15 अध्यायाः
तथा नवमस्कन्धे 6-7-8-9-10-18-20-24 अध्यायाः)

50

- (ख) देवीभागवतम् (प्रथम-द्वितीयस्कन्धौ)

50

अंक विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	02	02	02 X 02=04
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 06=12
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16
विस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	08	08	08 X 02=16

लघूत्तरात्मकाः:	06	03	03 X 06=18
निबन्धात्मकाः:	04	02	02 X 08=16
(क) 1. वस्तुनिष्ठौ प्रश्नौ	(ख)	1. वस्तुनिष्ठाः प्रश्नाः	
2. टिप्पणीद्वयं		2. टिप्पणीत्रयम्	
3. प्रतिस्कन्धमेका व्याख्या		3. प्रतिस्कन्धससन्दर्भव्याख्याद्वयम्	
4. विषयवस्तुपरकः प्रश्नः			

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क) श्रीमद्वाल्मीकीयरामायणम्	60
(सुन्दरकाण्डम्-41 तः 68 अध्यायपर्यन्तम्)	
(ख) महाभारतम् (सभापर्व-70 तः 88 अध्यायपर्यन्तम्)	40

अंक विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः:	07	07	07 X 02=14
लघूत्तरात्मकाः:	04	02	02 X 06=12
निबन्धात्मकाः:	04	02	02 X 08=16
विस्तृतनिबन्धात्मकाः:	02	01	01 X 18=18
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः:	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः:	06	03	03 X 06=18
निबन्धात्मकाः:	04	02	02 X 08=16
(क) 1. वस्तुनिष्ठा प्रश्नौ	(ख)	1. वस्तुनिष्ठाः प्रश्नाः	
2. टिप्पणीद्वयं		2. टिप्पणी त्रयम्	
3. ससन्दर्भव्याख्याद्वयम्		3. ससन्दर्भव्याख्याद्वयं	
4. विषयवस्तुपरकः प्रश्नः			

21. प्राचीनराजनीतिशास्त्रम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क) महाभारतम् (अनुशासन पर्व 1 तः 55 अध्यायपर्यन्तम्)	50
(ख) चाणक्यनीतिदर्पणम् (11 तः 17 अध्यायपर्यन्तम्)	30
(ग) ब्रह्मवैवर्तपुराणम् (द्वितीयभागे 83 तः 85 अध्यायपर्यन्तम्)	20

अंक विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः:	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः:	06	03	03 X 06=18
निबन्धात्मकाः:	02	01	01 X 08=08
विस्तृतनिबन्धात्मकाः:	02	01	01 X 18=18

(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	04	04	04 X 02=08
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 06=06
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16

(ग) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 06=06
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 08=08

- (क) 1. वस्तुनिष्ठाः प्रश्नाः 2. टिप्पणीद्वयम्
3. ससन्दर्भव्याख्या 4. विषयवस्तुपरकः प्रश्नः
- (ख) 1. वस्तुनिष्ठा प्रश्नाः 2. टिप्पणी
3. ससन्दर्भव्याख्या
- (ग) 1. वस्तुनिष्ठाः प्रश्नाः 2. टिप्पणी
3. ससन्दर्भव्याख्याद्वयम्

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क) कौटिल्य- अर्थशास्त्रम्

(पंचमाधिकरणे चतुर्थोऽध्यायः- अनुजीविवृत्तम् तथा पंचमोऽध्यायः-समयचारिकम् पंचदशाधिकरणे प्रथमोऽध्यायः- तन्त्रयुक्तयः)

(ख) महाभारतम् - (शान्तिपर्व-राजधर्मपर्व 69 तः 78 अध्यायापर्यन्तम्)

अंक विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	02	02	02 X 02=04
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 X 06=12
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16
विस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	08	08	08 X 02=16
लघूत्तरात्मकाः	06	03	03 X 06=18
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16

- (क) 1. वस्तुनिष्ठा प्रश्नाः 2. टिप्पणीद्वयम्
3. ससन्दर्भव्याख्याद्वयम् 4. विषयवस्तुपरकः प्रश्नः
- (ख) 1. वस्तुनिष्ठाः प्रश्नाः 2. टिप्पणीत्रयम् सन्दर्भव्याख्याद्वयम्

दर्शनसंकायः

22. सामान्यदर्शनम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क) न्यायसिद्धान्तमुक्तावली (अनुमानखण्डः)

50

(ख) पञ्चदशी (आदितः महावाक्यविवेकप्रकरणपर्यन्तम्)

50

अंक विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
-------------------	----------	----------	--------

अतिलघूत्तरात्मकाः	05	05	05 X 02=10
लघूत्तरात्मकाः	08	04	04 X 06=24
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	05	05	05 X 02=10
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 06=06
निबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16
अतिविस्तृतनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क) अर्थसंग्रहः

60

(ख) प्रायोगिकम्

40

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	05	05	05 X 02=10
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 06=06
लघुनिबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16
लघुनिबन्धात्मकाः	04	02	02 X 05=10
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

23. अद्वैतवेदान्तदर्शनम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

छान्दोग्योपनिषद्

(6-8 अध्यायाः शाङ्करभाष्यसहिताः)

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 X 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 X 06=30
लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 X 08=32
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

भगवद्गीता

(4-6 अध्यायाः शाङ्करभाष्यसहिताः)

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 X 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 X 06=30
लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 X 08=32
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18

24. मीमांसादर्शनम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

जैमिनीयन्यायमाला (6-12 अध्यायाः)

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 x 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 x 06=30
लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 x 08=32
निबन्धात्मकाः	02	01	01 x 18=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

भाट्टदीपिका (3, 4 अध्यायौ)

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 x 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 x 06=30
लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 x 08=32
निबन्धात्मकाः	02	01	01 x 18=18

25. न्यायदर्शनम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

न्यायदर्शनम् (प्रथमोऽध्यायः) (वात्स्यायनभाष्यसहितम्)

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 x 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 x 06=30
लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 x 08=32
निबन्धात्मकाः	02	01	01 x 18=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

न्यायप्रदीपः (गङ्गासहायप्रणीतः)

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 x 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 x 06=30
लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 x 08=32
निबन्धात्मकाः	02	01	01 x 18=18

26. निम्बार्कदर्शनम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क) अध्यात्मसुधातरङ्गिणी, लेखकः श्री पुरुषोत्तमप्रसादः

60

(ख) मुण्डकोपनिषत् (उपनिषत्प्रकाशिकासहिता)

20

(ग) गीतातत्त्वप्रकाशिका (16, 17 अध्यायौ)

20

लेखक: केशवकाशमीरीभट्टाचार्यः

अंक विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	04	04	04 X 02=08
लघूत्तरात्मकाः	06	03	03 X 06=18
लघुनिबन्धात्मकाः	04	02	02 X 08=16
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 06=06
लघुनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 08=08
(ग) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 06=06
लघुनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 08=08

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क) वेदान्ततत्त्वबोधः, लेखकः- अनन्तरामदेवः	70
(ख) माण्डूक्योपनिषद् (उपनिषत्प्रकाशितकासहिता)	15
(ग) गीतातत्त्वप्रकाशिका (18 अध्यायः), लेखकः- केशवकाशमीरीभट्टाचार्य	15

अंक विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	05	05	05 X 02=10
लघूत्तरात्मकाः	06	03	03 X 06=18
लघुनिबन्धात्मकाः	06	03	03 X 08=24
निबन्धात्मकाः	02	01	01 X 18=18
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	03	03	03 X 02=06
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 04=04
लघुनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 05=05
(ग) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	02	02	02 X 02=04
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 X 05=05
लघुनिबन्धात्मकाः	02	01	01 X 06=06

27. वल्लभदर्शनम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

प्रमेयरत्नार्णवः

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
---------------	----------	----------	--------

अतिलघूत्तरात्मकाः:	10	10	10 X 02=20
लघूत्तरात्मकाः:	10	05	05 X 06=30
लघुनिबन्धात्मकाः:	08	04	04 X 08=32
निबन्धात्मकाः:	02	01	01 X 18=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

(क) वेदान्तचिन्तामणि (उत्तरार्द्धम्)

50

(ख) शुद्धाद्वैतमार्तण्डः (उत्तरार्द्धम्)

50

अंक विभाजनम्

(क) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः:	05	05	05 X 02=10
लघूत्तरात्मकाः:	08	04	04 X 06=24
लघुनिबन्धात्मकाः:	04	02	02 X 08=16
(ख) प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः:	05	05	05 X 02=10
लघूत्तरात्मकाः:	02	01	01 X 06=06
लघुनिबन्धात्मकाः:	04	02	02 X 08=16
लघुनिबन्धात्मकाः:	02	01	01 X 18=18

28. योगदर्शनम् (प्रायोगिकसहितम्)

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100
100

योगसारसंग्रहः

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः:	10	10	10 X 02=20
लघूत्तरात्मकाः:	10	05	05 X 06=30
लघुनिबन्धात्मकाः:	08	04	04 X 08=32
निबन्धात्मकाः:	02	01	01 X 18=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम् (प्रायोगिकम्)

पूर्णाङ्काः 100

योगद्वारा विभिन्नरोगाणां यौतीकचिकित्सा-प्रत्याहार, ध्यान, वस्ति, धौति च फैलिकनौलि-क्रियायाः प्रयोगः।

29. रामानुजदर्शनम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

भगवद्गीता (7 तः 12 अध्यायपर्यन्तम्) (रामानुजभाष्यसहिता)

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः:	10	10	10 X 02=20
लघूत्तरात्मकाः:	10	05	05 X 06=30
लघुनिबन्धात्मकाः:	08	04	04 X 08=32
निबन्धात्मकाः:	02	01	01 X 18=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

श्रीभाष्यम् (प्रथमध्यायस्य प्रथमपादः)

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 x 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 x 06=30
लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 x 08=32
निबन्धात्मकाः	02	01	01 x 18=18

30. रामानन्ददर्शनम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

भगवन्नाकौमुदी (प्रथमपरिच्छेदः)

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 x 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 x 06=30
लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 x 08=32
निबन्धात्मकाः	02	01	01 x 18=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

गीताभाष्यम् (15-18 अध्यायौ)

पूर्णाङ्काः 100

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 x 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 x 06=30
लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 x 08=32
निबन्धात्मकाः	02	01	01 x 18=18

31. द्वैतवेदान्तः

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

1. विष्णुतत्त्वनिर्णयः (पूर्णप्रज्ञसंशोधनमन्दिरम् बेङ्गलूरु)

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 x 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 x 06=30
लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 x 08=32
निबन्धात्मकाः	03	01	01 x 18=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

2. सप्तोपनिषद्भाष्यम् (पूर्णप्रज्ञसंशोधनमन्दिरम् बेङ्गलूरु)

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 x 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 x 06=30

लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 x 08=32
निबन्धात्मकाः	03	01	01 x 18=18

श्रमणविद्यासंकायः

32. जैनदर्शनम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

- क. तत्त्वार्थराजवार्तिकम् (प्रथमोऽध्यायः) आचार्यअकलंकदेवः-
प्राप्तिस्थानम्- भारतीय ज्ञानपीठ, दिल्ली

40

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	04	04	04 x 02=08
लघूत्तरात्मकाः (वार्तिकव्याख्या)	04	02	02 x 06=12
निबन्धात्मकाः	02	01	01 x 20=20

- ख. आसमीमांसा (आचार्य समन्तभद्रकृता) 1 तः 60 कारिकापर्यन्ता
60

प्राप्तिस्थानम्-वीर सेवा मन्दिर, दिल्ली

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	05	05	05 x 02=10
लघूत्तरात्मकाः	04	02	02 x 06=12
लघुनिबन्धात्मकाः कारिकाव्याख्या	06	03	03 x 08=24
निबन्धात्मकाः	02	01	01 x 14=14

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

- क. आसपरीक्षा (आचार्य विद्यानन्दकृता) 1 तः 25 कारिकापर्यन्ता
प्राप्तिस्थानम्- वीर सेवा मन्दिर, दिल्ली

50

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	05	05	05 x 02=10
लघूत्तरात्मकाः श्लोकव्याख्याः	04	02	02 x 06=12
लघुनिबन्धात्मकाः	04	02	02 x 08=16
निबन्धात्मकाः	02	01	01 x 12=12

- ख. जैनतत्त्वविद्या (मुनि प्रमाणसागरः)

50

प्राप्तिस्थानम्- भारतीय ज्ञानपीठः, दिल्ली

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	05	05	05 x 02=10
लघूत्तरात्मकाः सूत्रव्याख्या	04	02	02 x 06=12
लघुनिबन्धात्मकाः	08	04	04 x 07=28

33. बौद्धदर्शनम्

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्कः 100

(क) विज्ञप्तिमात्रतासिद्धिः (विंशतिकामात्रम्)

50

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	05	05	05 x 02=10
लघूत्तरात्मकाः	06	03	03 x 05=15
लघुनिबन्धात्मकाः गाथाव्याख्या	04	02	02 x 08=16
निबन्धात्मकाः	02	01	01 x 09=09

(ख) पालिव्याकरणम् (बालावतार)

50

कृतप्रत्यय, कारक, विभक्ति प्रकरण पृ. 169-215

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	05	05	05 x 02=10
लघूत्तरात्मकाः	08	04	04 x 06=24
प्रयोगसिद्धिः	04	02	02 x 08=16

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्कः 100

बौद्ध-संस्कृति-साहित्येतिहासः

(क) पालिसाहित्येतिहासः - त्रिपिटम्, अनुपिटकम्, संगीतिः

(ख) महायानपरम्परा- नववैपुल्यसूत्रम् बोधिसत्त्वः, त्रिकायः

(ग) बौद्धदर्शनपरम्परा- सौत्रान्तिक, वैभाषिक, शून्यवादः, विज्ञानवादः

(घ) बौद्धन्यायपरम्परा- प्रमाणलक्षणम्, प्रत्यक्षलक्षणम्, भेदर्थहेतुः, हेत्वाभासः, आचार्यपरम्परा।

सहायक ग्रन्थः- बौद्धदर्शन मीमांसा (आ. बलेदव उपाध्याय)

बौद्धधर्म दर्शन (आ. नरेन्द्र देव) प्राप्तिस्थानम्- चौखम्बा प्रकाशनम्

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 x 02=20
लघूत्तरात्मकाः	10	05	05 x 06=30
लघुनिबन्धात्मकाः गाथाव्याख्या	08	04	04 x 08=32
निबन्धात्मकाः	02	01	01 x 18=18

34. प्राकृतजैनागमः

प्रथमप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्कः 100

1. प्राकृतम्

50

प्रौढप्राकृतरचनासौरभः - डॉ. कमलचन्द सौगानी

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः	10	10	10 x 02=20
लघूत्तरात्मकाः	12	06	04 x 06=24

लघुनिबन्धात्मकाः 02 01 01 x 06=06

1. अतिलघूत्तरात्मकाः-संज्ञाशब्दरूपात्, सर्वनामशब्दरूपात्, संख्यावाचकशब्दरूपात् च भविष्यन्ति
2. लघूत्तरात्मकाः-संज्ञाप्रकरणात् आरभ्य संख्याप्रकरणं यावत् सूत्रविवेचनात्मकाः भविष्यन्ति
3. लघुनिबन्धात्मकाः- संख्याप्रकरणात् आरभ्य शौरसेनीप्राकृतस्य नियमपर्यन्तात् भविष्यन्ति

2. जैनागमः

50

उत्तरज्झयणसुत्तं (नमिपव्वज्जा, केशीगोतमीय संवादो)

प्राप्तिस्थानम्, आगमप्रकाशन संस्थानम्, ब्यावर

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः गाथाव्याख्या	04	04	04 x 06=24
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 x 08=08
निबन्धात्मकाः	02	01	01 x 18=18

द्वितीयप्रश्नपत्रम्

पूर्णाङ्काः 100

1. प्राकृतम्

50

प्राकृत गद्यपद्यसौरभम् पाठ 8, 10, 13, 14 (डॉ. कमलचन्द सौगाणी)

प्राप्ति स्थानम्- अपभ्रंश साहित्य अकादमी, श्रीमहावीर जी

प्राकृतसाहित्य का इतिहास 1-4 अध्याय (डॉ. जगदीशचन्द्र जैन)

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः (शब्दानाम् व्याकरणिक विश्लेषणम्)	05	05	09 x 02=18
लघूत्तरात्मकाः गद्यपद्यानुवादः	08	04	04 x 06=24
लघुनिबन्धात्मकाः इतिहासविषयकाः	02	01	01 x 08=08

2. जैनागमः

50

प्रवचनसारः ज्ञानाधिकारः (आचार्यकुन्दकुन्दकृतः)

प्राप्ति स्थानम्-परमश्रुत प्रभावक मण्डलम् अगास

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	विकल्पाः	समाधेयाः	अङ्काः
अतिलघूत्तरात्मकाः गाथाव्याख्या	04	04	04 x 06=24
लघूत्तरात्मकाः	02	01	01 x 08=08
निबन्धात्मकाः	03	01	01 x 18=18

आधुनिक ज्ञान-विज्ञान संकायः

परिशिष्ट-1

Paper-III

English Language and Literature

Paper I: Poetry and Drama

Max. Marks: 100

Duration: 3 hrs

Minimum Passing

Marks: 36

Pattern of the Question Paper

Question	No of Question	Option	Marks	Total Marks
Very Short	10	10	2	20
Short/ Descriptive	5	10	6	30
Essay Type	4	8	8	32
Critical Description	1	2	18	18

Section A

The following poems from *Strings of Gold* Part III Ed. by Jasbir Jain (Macmillan)

Tennyson:	Ulysses
Robert Browning:	My Last Duchess
Matthew Arnold:	Dover Beach
G.M. Hopkins:	The Sea and the Skylark
W.B. Yeats:	A Prayer for My Daughter
T.S. Eliot:	Preludes

Section B

The following poems from *Texts and Their Worlds* Edited by Anna Kurian, Foundation Books, 2005

Kalidas, Bhavbhuti, Bhartrahari : Is Poetry Always Worthy when It is Old?

Syed Amanuddin:	Don't Call me Indo-Anglian
R. Parthasarathy:	From Homecoming
Agyeya:	Hiroshima
M. Gopal Krishna Adiga:	Do Something Brother
Eunice D Souza:	Women in Dutch Painting
O.N.V. Kurup:	Earthen Pots
A. Jayaprabha:	Stares
Daya Pawar:	Oh Great Poet
Sitakant Mahapatra:	The Election

Section C

Girish Karnad:	Tughlaq
Eugene O' Neill:	The Hairy Ape

Paper II: Prose and fiction

Max. Marks: 100
Marks: 36

Duration: 3 hrs

Minimum Passing

Pattern of the Question Paper

Question	No of Question	Option	Marks	Total Marks
Very Short	10	10	2	20
Short/ Descriptive	5	10	6	30
Essay Type	4	8	8	32

Critical Description	1	2	18	18
----------------------	---	---	----	----

Section A

The following short stories from *Texts and Their Worlds* edited by Anna Kurian, Foundation Books, 2005

Munshi Premchand:	The Shroud
Ismat Chughtai:	Roots
V.M. Basheer:	Birthday
Shashi Deshpande:	My Beloved Charioteer
Ambai:	A Kitchen in the Corner of House

Section B

R. K. Narayan:	The Guide
Charlotte Bronte:	Jane Eyre

Section C

1. A Short Passage of about 10 simple sentences to be translated from Hindi to English.
2. Editing a short text (Grammatically, Logically, Coherence)

Recommended Reading:

The Written Word by Vandana R. Singh (OUP)

2. हिन्दी साहित्य आधुनिक हिन्दी कविता प्रथम प्रश्न-पत्र

पूर्णांक – 100

अवधि 3 घण्टे

1. **भारतेन्दु** – प्रबोधनी
2. **हरिऔध** – प्रिय प्रवास (पवनदूति प्रसंग) सर्ग – 6 छन्द संख्या 51 (तू पावेगी कुसुम गहने) से छन्द संख्या 83 (वर्द्धिता थी व्यथार्ये) तक।
3. **मैथिलीशरण गुप्त** – (साकेत) – नवम सर्ग से चयनित अंश
  1. करुणे ..... बोलकर आओ
  2. उस रूदन्ती विरहिणी ..... यत्नों की ओट
  3. सींचे ही बस ..... प्रवीणा
  4. कौन सा दिखाऊँ दृश्य ..... सदय हृदय से सेकर
  5. वेदने तू भी ..... प्राण धनी
  6. सखि नीलनभस्सर ..... स्वरताल
  7. दरसो परसो ..... जन, बरसो
  8. मैं निज आलिन्द ..... वन में जाग
  9. लाई सखि मालिनें थीं..... चौमासे की माया
  10. निरख सखी ये खंजन ..... विषधर सा विस्तीर्ण
4. **प्रसाद** – पेशोला की प्रतिध्वनी, हिमाद्रि तुंग, हिमालय के आंगन में, 'औसू' प्रारम्भ से – पाकर इस शून्य हृदय को सबने आ डेरा डाला तक।
5. **निराला** – 1. जागो एक बार फिर – 1,2, राम की शक्ति पूजा-खिल गयी सभा से अन्त तक
6. **अज्ञेय** – युद्ध विराम, वे पुल बनायेंगे, भीतर जागादाता
7. **मुक्तिबोध** – बबूल, उन्हें युद्ध की ही बात करने दो, जन जन का चेहरा एक

8. धर्मवीर भारती – कनुप्रिया (पूर्वराग के प्रथम पांच गीत)
9. नरेश मेहता – प्रार्थना धेनुएँ, महाभव, सूर्योदय एक संभावना, इतिहास और प्रार्थना
10. दुष्यन्त कुमार – निम्नलिखित दस गजले
  1. कहीं तो तय था चिरागा
  2. ये सारा जिस्म झुककर
  3. भुख है तो सब कर, रोटी नहीं
  4. कहीं पे धूप की चादर
  5. मत कहो, आकाश में कुहरा
  6. हो गई है पीर पर्वत सी
  7. जिन्दगानी का कोई मकसद नहीं है
  8. बाढ़ की संभावनाएँ सामने है
  9. पक गई है आदतें, बातों से सर
  10. एक गुड़िया की कई कठपुतलियों में जान है

अंक विभाजन :-

1. अतिलघूत्तरात्मक प्रश्न (आन्तरिक विकल्प देय) $10 \times 2 = 20$ अंक
2. लघूत्तरात्मक प्रश्न (आन्तरिक विकल्प देय) $5 \times 6 = 30$ अंक
3. व्याख्या कुल चार (आन्तरिक विकल्प देय) $4 \times 8 = 32$ अंक
4. आलोचनात्मक प्रश्न (एक आन्तरिक विकल्प देय) $1 \times 18 = 18$ अंक

आलोचनात्मक प्रश्न कवियों की काव्यगत विशेषताओं से संबंधित होगा।

द्वितीय प्रश्न पत्र नाटक एवं निबन्ध

पूर्णांक – 100

नाटक –

निबन्ध –

ध्रुव स्वामिनी – जयशंकर प्रसाद

मुक्तिपथ – रवि चतुर्वेदी

1. आचार्य रामचन्द्र शुक्ल – लोभ और प्रीति
2. जयशंकर प्रसाद – यथार्थवाद और छायावाद
3. नंददुलारे वाजपेयी – भारतीय साहित्य की एकता
4. हजारी प्रसाद द्विवेदी – कुटज
5. सच्चिदानन्द हीरानन्द वात्स्यायन अज्ञेय – चेतना का 'संस्कार'
6. कुबेरनाथ राय – नीलकंठ उदास
7. डॉ. नगेन्द्र – कविता क्या है ?
8. विद्यानिवास मिश्र – तमाल के झरोखे से

अंक विभाजन :-

1. अतिलघूत्तरात्मक प्रश्न (आन्तरिक विकल्प देय) $10 \times 2 = 20$ अंक
2. लघूत्तरात्मक प्रश्न (आन्तरिक विकल्प देय) $5 \times 6 = 30$ अंक
3. व्याख्या कुल चार (आन्तरिक विकल्प देय) $4 \times 8 = 32$ अंक
4. आलोचनात्मक प्रश्न (एक आन्तरिक विकल्प देय) $1 \times 18 = 18$ अंक

नोट – अंक योजना में नाटक एवं निबंध विधा को 30 अंक नाटक ध्रुवस्वमिणी, 30 अंक नाटक मुक्तिपथ एवं 40 अंक निबंध को प्रतिनिधित्व दिया जायेगा।

अवधि: 3 घण्टे

3. इतिहास

प्रथम प्रश्न पत्र

पूर्णांक: 100

आधुनिक भारत का इतिहास (1761-1971 ईस्वी)

खण्ड- क

अठारहवीं शताब्दी के मध्य में भारत। मराठा परिसंघ, इसकी शक्ति एवं दुर्बलता – अंग्रेजों से संघर्ष एवं मराठों का पतन। ब्रिटिश शासन का विस्तार एवं सुदृढीकरण – बंगाल, मैसूर, अवध, सिन्ध एवं पंजाब – सहायक संधियों एवं विलय का सिद्धांत। ईस्ट इंडिया कम्पनी पर संसदीय नियंत्रण की स्थापना – रेग्यूलेटिंग एक्ट एवं पिट्स इंडिया एक्ट। भू-राजस्व बन्दोबस्त : स्थायी, रय्यतबाडी एवं महलवाडी। ब्रिटिश शासन के प्रति जन प्रतिरोध : 1857 का विप्लव – कारण, प्रकृति एवं परिणाम।

खण्ड- ख

1858 के बाद ब्रिटिश नीति – ब्रिटिश सर्वोपरिता का विकास। औपनिवेशिक अर्थव्यवस्था का स्वरूप-कृषि का व्यावसायीकरण, कुटीर उद्योगों का पतन, धन का निष्कासन एवं भारत की निर्धनता। भारतीय पुनर्जागरण : इसकी प्रकृति एवं क्षेत्र – सामाजिक-धार्मिक सुधार आंदोलन – ब्रह्म समाज, आर्य समाज, रामकृष्ण मिशन। भारत का स्वाधीनता संग्राम – प्रथम चरण : भारतीय राष्ट्रवाद का उदय, भारतीय राष्ट्रीय कांग्रेस की स्थापना – नरमपंथी एवं उग्रपंथी – गोखले एवं तिलक। आर्थिक राष्ट्रवाद, स्वदेशी आंदोलन। होम रूल आंदोलन। मुस्लिम सांप्रदायिकता का उदय एवं मुस्लिम लीग।

खण्ड- ग

गांधी के नेतृत्व में राष्ट्रवाद : गांधी की विचारधारा एवं पद्धतियाँ – असहयोग, सविनय अवज्ञा एवं भारत छोड़ो आंदोलन। राष्ट्रीय आंदोलन की अन्य धाराएं : क्रांतिकारी, वामपंथी (समाजवादी एवं साम्यवादी), सुभाष चंद्र बोस एवं इंडियन नेशनल आर्मी। कृषकों, मजदूरों एवं दलित वर्गों के आंदोलन। राष्ट्रीय आंदोलन में महिलाएं। वर्ष 1909, 1919 एवं 1935 के भारत सरकार अधिनियम। साम्प्रदायिक राजनीति एवं भारत का विभाजन। स्वतंत्र भारत (1947-1971) की प्रगति एवं परिदृश्य : राज्यों का एकीकरण, कृषिपरक सुधार, नियोजित अर्थव्यवस्था की अवधारणा एवं औद्योगिकीकरण। स्वतंत्र भारत की विदेश नीति (1947-1971) – गुट निरपेक्षता एवं पंचशील

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अङ्काः	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मका	10	10	02	20
लघूत्तरात्मका/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मका	04	08	08	32
निबन्धात्मका	01	02	18	18

अनुशंसित ग्रन्थः

1. Bisheswar Prasad: Bondage & Freedom Vol. I and II
2. C.A. Bayly : Indian Society and the Making of the British Empire, Cambridge University Press, 1987
3. Sumit Sarkar : Modern India, 1885-1947, Delhi 1995 (also in Hindi)
4. Bipan Chandra : Nationalism and Colonialism in Modern India, Delhi, 1981
5. A. R. Desai : Peasant Struggles in India, Delhi, 1979
6. Kenneth Jones : Social and Religious Reform Movement in Modern India, New Cambridge History, 1989
7. Ravindra Kumar (ed.) : Social History of Modern India, Delhi, 1983
8. Anil Seal : Emergence of India Nationalism, Cambridge University Press, 1971
9. Ranjit Guha & Gayatri C. Spivak (ed.) : Selected Subaltern Studies, Delhi, 1988
10. J. Krishnamurti (ed.) : Women in Colonial India, Oxford University Press, 1989
11. एम.एस. जैन : आधुनिक भारत का इतिहास
12. सुमित सरकार : आधुनिक भारत : 1885-1947 (अनुवाद)
13. जगन्नाथ प्रसाद मिश्र : आधुनिक भारत का इतिहास उत्तरप्रदेश हिन्दी संस्थान लखनऊ

आजादी के बाद का भारत (1947-2000), दिल्ली, 2004

14. आर.एल. शुक्ल (स.) : आधुनिक भारत का इतिहास, हिन्दी माध्यम कार्यान्वयन निदेशालय, दिल्ली विश्वविद्यालय, दिल्ली

द्वितीय प्रश्न पत्र

पूर्णांक: 100

आधुनिक विश्व का इतिहास (1500 ई. से 2000 ई.)

खण्ड- क

पूनर्जागरण एवं आधुनिक युग का प्रारंभ। धर्मसुधार आंदोलन एवं प्रति-धर्मसुधार आंदोलन। आर्थिक परिवर्तन – सामंतवाद से पूंजीवाद। अमेरिका की क्रांति – कारण प्रकृति एवं परिणाम। फ्रांस की क्रांति-कारण, मुख्य घटनाएं एवं प्रभाव। नेपोलियन बोनापार्ट का मूल्यांकन। औद्योगिक क्रांति – कारण, प्रक्रियाएँ एवं प्रभाव।

खण्ड- ख

19वीं शताब्दी में राष्ट्रवाद का उदय। जर्मनी एवं इटली का राष्ट्रीय एकीकरण। रूढ़िवादिता का युग एवं यूरोप में 1830 एवं 1848 की क्रांतियाँ। साम्राज्यवाद एवं उपनिवेशवाद का विकास – नव विश्व का शोषण, एशिया एवं अफ्रीका के देशों के विशेष संदर्भ में। पूर्वी समस्या एवं यूरोप के लिए उसकी जटिलताएँ। चीन में यूरोपीय साम्राज्यवाद की प्रकृति। चीन में 1911 की क्रांति – सन यात सेन के सिद्धांत। 19वीं शताब्दी में जापान का आधुनिकीकरण। प्रथम विश्व युद्ध – कारण एवं परिणाम। राष्ट्रसंघ।

खण्ड- ग

1971 की रूसी क्रांति। आर्थिक महामंदी एवं समाधान। इटली में फासीवाद एवं जर्मनी में नाजीवाद। द्वितीय विश्व-युद्ध। संयुक्त राष्ट्र संघ – उद्देश्य, उपलब्धियाँ, सीमाएँ। 1949 की चीनी क्रांति। शीत-युद्ध। तृतीय विश्व का अभ्युदय एवं गुट-निरपेक्षता। अरब विश्व (मिश्र), दक्षिण-पूर्व एशिया (वियतनाम), अफ्रीका-रंगभेद से लोकतंत्र की ओर। सोवियत विघटन एवं एकध्रुवीय विश्व। भूमण्डलीकरण एवं उसका प्रभाव।

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अङ्काः	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मका	10	10	02	20
लघूत्तरात्मका/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मका	04	08	08	32
निबन्धात्मका	01	02	18	18

अनुशंसित ग्रन्थः

1. A.G. Dickens : The Age of Humanism and Reformation, New Jersey, 1972
2. Christopher Hill : From Reformation to Industrial Revolution, Penguin, 1970
3. H.B. Parks : The United States of America – A History, Indian Reprint, Calcutta, 1976
4. C.D. Hazen : Modern Europe to 1945, Indian Reprint, Delhi, 1977
5. David Thompson : Europe since Napoleon, Penguin, 1966
6. George Vernadsky : A History of Russia, 1961
7. I Larold M. Vinacke : A History of the Far East in Modern Times, Indian Reprint, Ludhiana
8. A.J.P. Taylor : The Origins of the Second World War
9. H.A. Davies : Outline History of the World, 1968
10. J.E. Swain : A History of the World Civilisation, Indian Reprint, New Delhi, 1994
11. Louis L. Synder : The Making of Modern Man, Princeton, 1967
12. बनारसी प्रसाद सक्सेना : अमेरिका का इतिहास, पटना, 1972
13. सी.डी. हेजन : आधुनिक यूरोप का इतिहास, (अनुवाद), आगरा
14. देवेन्द्र सिंह चौहान : यूरोप का इतिहास (1815-1919), भेपाल, 1995
15. जॉर्ज वर्नादस्की : रूस का इतिहास (अनुवाद), भेपाल, 1971
16. हेराल्ड एम. विनाके : पूर्व एशिया का आधुनिक इतिहास (अनुवाद), लखनऊ, 1982

17. एस.पी. पांथरी : पूर्व एशिया का संक्षिप्त इतिहास, खण्ड I (19वीं शताब्दी) एवं खण्ड II (20 वीं शताब्दी), लखनऊ, 1973 एवं 1973
18. के.के. कौल : पश्चिमी एशिया का आधुनिक इतिहास : 1808–1973, लखनऊ, 1977
19. पार्थसारथि गुप्ता : यूरोप का इतिहास, हिन्दी माध्यम कार्यान्वयन निदेशालय, दिल्ली विश्वविद्यालय, दिल्ली

4. लोकप्रशासन

प्रथम प्रश्न-पत्र

पूर्णांक : 100

(अ) तुलनात्मक प्रशासनिक व्यवस्थाएँ

खण्ड- क

तुलनात्मक लोक प्रशासन का अर्थ, प्रकृति, क्षेत्र व महत्त्व, तुलनात्मक लोक प्रशासन, अध्ययन के उपगम: संरचनात्मक-प्रकार्यात्मक परिस्थिति की विकासात्मक उपागम। चीन, फ्रांस, संयुक्त राज्य अमेरिका तथा ग्रेट ब्रिटेन के संविधानों के प्रमुख लक्षण।

खण्ड- ख

ग्रेट ब्रिटेन में संसदीय व्यवस्था, फ्रांस व नेपाल की प्रशासनिक व्यवस्थाओं की प्रमुख विशेषताएँ, केन्द्रीय प्रशासन तथा लोक सेवाओं की प्रकृति एवं भूमिका के विशेष सन्दर्भ में।

खण्ड- ग

ब्रिटिश गृह विभाग, ग्रेट ब्रिटेन में मंत्रिमण्डल सचिवालय, संयुक्त राज्य अमेरिका में स्वतन्त्र नियामकीय आयोग, संयुक्त राज्य अमेरिका में गवर्नर का पद, फ्रांस में राज-परिषद्, स्वीडन का ओम्बुड्समैन, ब्रिटिश राजकोष।

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अङ्काः	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मका	10	10	02	20
लघूत्तरात्मका/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मका	04	08	08	32
निबन्धात्मका	01	02	18	18

Core Reading :

1. Ferrel Heady: Public Administration: A Comparative Perspective.
2. Ogg. & Zink : Modern Foreign Government.
3. V.D. Mahaajan : Modern Select Government.
4. Vishnu Bhagwan and Vidhya Bhushan: World Constitutions.
5. रवीन्द्र शर्मा: तुलनात्मक प्रशासनिक व्यवस्थाएँ
6. सी.बी. गेना: तुलनात्मक राजनीति
7. Gravin Drewary and Tony Butchcer: The civil Service Today.
8. U.S. Government Manual.
9. S. R. Maheshwari: Higer civil Service in Farnce.
10. बी. एल. फडिया: विश्व के प्रमुख संविधान
11. सुरेन्द्र कटारिया: तुलनात्मक प्रशासनिक व्यवस्थाएँ

अथवा

प्रथम प्रश्न पत्र

(ब) भारतीय प्रशासनिक विचार

खण्ड- क

प्राचीन व आधुनिक भारतीय चिंतकों के प्रासंगिक प्रशासनिक विचारों का अध्ययन मुख्यतः अग्रांकित सन्दर्भों में अपेक्षित होगा:

- (i) शासन के दायित्व व प्रशासन के कार्यक्षेत्र की परिधि

- (ii) प्रशासन की विभागीय संरचना
- (iii) मंत्रिपरिषद्: मंत्री-लोक सेवक सम्बन्ध
- (iv) नियंत्रित शासन व विकेन्द्रीकरण का विचार
- (v) नीति निर्माण व निष्पादन
- (vi) आर्थिक नीति व प्रशासन
- (vii) कार्मिक प्रशासन
- (viii) प्रशासन पर नियंत्रण
- (ix) स्थानीय प्रशासन।

भाग- (अ) मनुस्मृति, रामायण व महाभारत। अर्थशास्त्र (कौटिल्य), शुक्रनीति सार।

भाग- (ब) सोमदेव का नीति वाक्यामृतम्। गोपाल कृष्ण गोखले, जवाहर लाल नेहरू।

भाग- (स) जय प्रकाश नारायण तथा भीमराव अम्बेडकर।

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अङ्काः	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मका	10	10	02	20
लघूत्तरात्मका/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मका	04	08	08	32
निबन्धात्मका	01	02	18	18

Books Recommended:

1. V. P. Verma: Indian Political Thought (Vol. I & II).
2. Beni Prasad: Theory of Government in Ancient India.
3. K. P. Jayaswal: The Hindu Polity.
4. पुरुषोत्तमनागरः आधुनिक भारतीय सामाजिक और राजनीतिक चिंतन।
5. मधुकर श्याम चतुर्वेदी: प्रमुख भारतीय राजनीतिक विचारक।
6. K. Damodaran: Indian Thought.
7. Prasad & Others: Administrative Thinkers.
8. प्रसाद व अन्य : प्रशासनिक चिन्तन।
9. U.N.Ghosal: History of Indian Political Ideas.
10. Saleore: Ancient Political Thought and Institutions.
11. J.L. Nehru: Collected

स्थानीय प्रशासन

द्वितीयप्रश्नपत्रम् पूर्णाङ्कः 100

खण्ड-क

आधुनिक राज्य में स्थानीय स्वशासन का अर्थ, प्रकृति तथा महत्त्व। प्राचीन, मध्यकाल तथा आधुनिक भारत में स्थानीय स्वशासन का विकास, भारत में नगरीय स्थानीय स्वशासन का संगठनात्मक ढांचा, विभिन्न प्रकार के स्थानीय निकायों के कार्य, शक्तियाँ तथा भूमिका। महानगरों का स्थानीय प्रशासन नगर निगम तथा उनकी स्वयत्तता एवं जनवा देयता की समस्याएँ

खण्ड-क

भारत में लोकतांत्रिक विकेन्द्रीकरण का सिद्धान्त तथा व्यवहार, 73 वें संविधान संशोधन के विशेष सन्दर्भ में पंचायती राज्य संस्थाएँ जिला परिषद्, पंचायत समिति, ग्राम पंचायत तथा ग्राम सभा का संगठन तथा कार्य।

ग्रामीण तथा नगरीय सरकारों में सेवीवर्गीय प्रशासन, स्थानीय निकायों में भर्ती वर्गीकरण, पदोन्नति, प्रशिक्षण तथा सेवा शर्तों की समस्याएँ।

खण्ड-ग

भारत में स्थानीय निकायों का वित्तीय प्रशासन, स्थानीय संसाधनों का सुदृढीकरण। स्थानीय निकायों का राज्य-नियंत्रण, राज्य स्तर पर स्थानीय निकायों (ग्रामीण व नगरीय) पर नियंत्रण की प्रणाली, स्थानीय निकाय, निदेशालय तथा ग्रामीण विकास एवं पंचायती राज विभाग की भूमिका।

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अङ्काः	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मका	10	10	02	20
लघूत्तरात्मका/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मका	04	08	08	32
निबन्धात्मका	01	02	18	18

अनुशासित ग्रन्थः- (अ) मुख्य पुस्तकैः-

1. आर. आर. अरगल : म्यूनिसिपल गवर्नमेंट इन इण्डिया
2. एस. आर. माहेश्वरी : भारत में स्थानीय प्रशासन
3. एम. बी. माथुर : पंचायती राज इन राजस्थान
4. आर. एल. खन्ना : म्यूनिसिपल गवर्नमेंट इन एडमिनिस्ट्रेशन इन इण्डिया
5. एस. के. भोगले : लोकल गवर्नमेंट इन इण्डिया
6. डॉ. एच. सी. शर्मा : भारत में स्थानीय प्रशासन

सहायक पठन सामग्री-

1. एस. सी. जैन : कम्युनिटी डवलपमेंट एण्ड पंचायत राज
2. गवर्नमेंट ऑफ राजस्थान : सादिक अली रिपोर्ट, 1964
3. गवर्नमेंट ऑफ राजस्थान : राजस्थानी म्यूनिसिपलिटिज एक्ट, 1959 संशोधित
4. दिवाकर कमेटी रिपोर्ट, 1963
5. राजस्थान सरकार : राजस्थान पंचायती राज, अधिनियम, 1994
6. बलवन्त राय मेहता कमेटी रिपोर्ट, 1957
7. सादिक अली कमेटी रिपोर्ट, 1964

पत्रिकाएँ-

1. नगर लोक, दिल्ली
2. जनरल ऑफ लोकल सेल्फ गवर्नमेंट, मुम्बई
3. कुरुक्षेत्र

5. समाज शास्त्र

Paper - I

Max. Marks : 100

Social Thinkers Section - A

- (a) Durkheim : Social Fact, Division of Labour
- (b) Max Weber : Social Action, Bureaucracy.

Section - B

- (c) Karl Marx : Class struggle, Alienation, Dialectic Materialism

Section - C

- (d) Radha Kamal Mukherjee : Social Values, Theory of Social Science.
- (e) D.P. Mukherjee : Dialectics of Tradition and Development, Art and Literature.

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अङ्काः	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मका	10	10	02	20
लघूत्तरात्मका/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मका	04	08	08	32
निबन्धात्मका	01	02	18	18

Books Recommended :-

1. Raymond Aron : Main Currents in Sociological Thoughts Vol. I & II
2. Bogardus : Development of Sociological Thought.
3. Coser : Masters of Sociological Thought
4. International Encyclopaedia of the Social Science (Articles on Marx, Weber and Durkheim)
5. Gerth and Mills : Essays on Max Weber
6. Gurvitch and Moore : Twentieth Century Sociology.
7. Rainhard Bendix : (Hindi Translation by K.N. Sharma) Max Weber : An Intellectual Portrait.
8. D.P. Mukherjee : Diversities.
9. Baljeet Singh : Frontiers of Social Science
10. T.K.N. Unnithan, Y. Singh and Indra Deva : Towards a Sociology of Culture.

Paper - II M. M. : 100

Indian Society

Section - A

1. Cultural Pluralism and Unity and Diversity.
2. Stratification : Bases, Forms and Emerging Patterns.

Section - B

3. Marriage and Family : Continuity and change in its Structure.
4. Religion and Society in India : Institution and Functioning.

Section - C

5. Planned change : Directions and Major Schemes.

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अङ्काः	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मका	10	10	02	20
लघूत्तरात्मका/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मका	04	08	08	32
निबन्धात्मका	01	02	18	18

Books Recommended :-

1. Yougendra Singh : Social Stratification and Change in India.
2. Yougendra Singh : Modernisation of Indian Traditions (Thompson Press India)
3. K.M. Kapadia : Marriage and Family in India (Oxford University Press)
4. Alien Ross : The Family in Urban Setting
5. R.C. Arora : Integrated Rural Development
6. S. Radhakrishnan : Hindu view of life (Also Available in Hindi Translation)
7. M.N. Srinivas : Social change in Modern India (Also Available in Hindi Translation)
8. Mandlebaum D.G. : Society in India.
9. S.C. Dube : India Since Independence (Three Volumes)
10. Contributions to Indian sociology, Edited by Dumont and Pcock.
11. Seminar : Selected Issue.
12. S.C Dube : Indian Society, NBT New Delhi
13. R. Bellah : Religions of India.
14. M.N. Srinivas : Social Structure.
15. I.N. Madan : Religions in India.

6. अर्थशास्त्र

Paper - I Max. Marks : 100

Macro Economic Theory

Section - A

Micro economic Analysis and Macro economic analysis, Basic concepts of macro Economics. Components and measurements of National Income. Accounting conceptual difficulties involved in estimating national income.

Money - Nature, Scope, Functions and Importance. Quantity Theory of Money (Transaction, Cash Balance and Keynesian).

Value of Money and its changes.

Section - B

Complete Classical Model of employment and Income, Say's law. Keynesian Model of Employment and Income (without IS-LM curves) concept of Multiplier and Accelerator, Trade cycles Causes and Remedial Measures

Section - C

Functions of Central Bank with special reference to India, Functions of Commercial Banks. Multiple credit creation.

Multiple agency, Approach to Institutional Credit, Monetary Policy in India during the past two decades and its Role in promoting Economic Development and price Stability.

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अङ्काः	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मका	10	10	02	20
लघूत्तरात्मका/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मका	04	08	08	32
निबन्धात्मका	01	02	18	18

Books Recommended :-

1. G. Ackley, Macro economic Theory, 1988
2. Derdbourg, Macro economic Theory, 1988
3. Rana and Verma, Macro economic Analysis, Vishal Publishing House.

Either Paper - II (a)

Max. Marks : 100

Quantitative Methods for Economics

Section - A

Nature and uses of statistics Methods of collection and presentation of data. Graphical and diagrammatic representation of data. Measures of Central Tendency and dispersion.

Section - B

Correlation and rank correlation Regression analysis (ungrouped data, Method of least squares with one independent variable)

Analysis of time series - components of time series and determination of trend. Index Numbers, Interpolation (Binomial expansion and Newton's Methods).

Section - C

Logarithms, Determinants and Matrices Quadratic Equation, Arithmetic, Geometric and Harmonic Progressions, Binomial Theorem. Simple differentiation involving one independent variable only.

(Note :- Use of non-programmable calculator is permitted)

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अङ्काः	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मका	10	10	02	20
लघूत्तरात्मका/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मका	04	08	08	32
निबन्धात्मका	01	02	18	18

Books Recommended :-

1. B.C. Mehta and G.M.K. Madnani : Elementary Mathematics for use in Economics, Laxmi Narain Agarwal, Agra.
2. S.P. Gupta : Statistical Methods, Sultan Chand and Sons, New Delhi.
3. बी. सी. मेहता एवं जी. एम. के. मदनानी : अर्थशास्त्र में प्रारम्भिक गणित- लक्ष्मीनारायण अग्रवाल, आगरा।

4. कैलाश नाथ नागर : सांख्यिकी के मूल तत्त्व, मीनाक्षी प्रकाशन, मेरठ।

Books for References :-

1. Hall and knight, Higher Algebra
2. A.L. Nagar and R.K. Das : Basic Statistics, Oxford University Press, Bombay.

Or

Paper - II (b)
Indian Economics Thinkers
Section - A

Economic system of Ancient India, Caste system, Agriculture, Industry, Exchange and use of coin and credit instruments. Kautilyas's Arth Shastra. Economic ideas during the medieval period, Land and Land revenue system, taxes and trade.

Section - B

Pre-independence Nationalist Ideas of D. Naoroji, M.G. Ranade, G.K. Gokhale, R.C. Dutt, M.N. Roy, Mahatma Gandhi and B.R. Ambedkar, National Planning Committee.

Section - C

Post Independence Ideas. Gandhian Ideas of Sarvodaya, Bhavé's Bhoomidan and Gramdan, Nehru and Modernisation Strategy. Critique of Nehru's Strategy : R.M. Lohia Charan Singh and D.D. Upadhyaya.

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अङ्काः	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मका	10	10	02	20
लघूत्तरात्मका/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मका	04	08	08	32
निबन्धात्मका	01	02	18	18

Books Reference :-

1. Ganguli, B.N. (1977), Indian Economic Thought : A 19th Century Perspective, Tata McGraw-Hill New Delhi.
2. Gupta, J.N. ed. (1971) R.C. Dutta Life and Works, London.
3. Kautilya, (1951), Arthashastra Translated by R. Sharma Shastry Mysore.
4. Kulkarni S.A., (1987), Translated by M. Tapasvi Ekatan Arthniti Suruchi Prakashan Delhi.

7. राजनीति विज्ञान

प्रथम प्रश्न-पत्र

पूर्णांक: 100

प्रमुख पश्चिमी राजनीतिक विचारक

खण्ड - क	प्लेटो, अरस्तु व एक्वीनास
खण्ड- ख	मेकियावली, हॉव्स लॉक व रूसो
खण्ड -ग	बेन्थम, जे. एस. मिल, मार्क्स एवं हैराल्ड, जे. लास्की।

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अङ्काः	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मका	10	10	02	20
लघूत्तरात्मका/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मका	04	08	08	32
निबन्धात्मका	01	02	18	18

अनुशंसित पुस्तकें:

1. जार्ज एच. सेबाइन : हिस्ट्री ऑ पोलिटिकल थ्योरी (हिन्दी व अंग्रेजी)
2. सी. एल. वेपर : पोलिटिकल थॉट
3. जे. पी. सूद : वेस्टर्न पोलिटिकल थॉट
4. फास्टर : मास्टर्स ऑफ पोलिटिकल थॉट

5. डनिंग : हिस्ट्री ऑफ पोलिटिकल थॉट
6. पी. डी. शर्मा : राजनीतिक विचारक
7. पुखराज जैन : कतिपय प्रमुख राजनीतिक विचारक
8. डनिंग : ए हिस्ट्री ऑफ पोलिटिकल थ्योरी
9. एफ. डब्ल्यू. कोकर : रिसेन्ट पोलिटिकल थॉट

द्वितीय प्रश्न-पत्र पूर्णाङ्क: 100

द्वितीय विश्वयुद्धोत्तर अन्तर्राष्ट्रीय सम्बन्ध

खण्ड-क

द्वितीय विश्व युद्ध के दौरान सम्पन्न प्रमुख शान्ति समझौते, द्वितीय विश्वयुद्धोत्तर अन्तर्राष्ट्रीय प्रवृत्तियाँ, शीत युद्ध, संयुक्त राष्ट्र संघ : संगठन, कार्य प्रणाली की भूमिका, संयुक्त राज्य अमेरिका व तृतीय विश्व गुट, निरपेक्ष आन्दोलन, साम्यवादी खेमे का विघटन, यूरोप का पुनर्गठन।

खण्ड-ख

विदेश-नीतियाँ : संयुक्त राज्य अमेरिका, चीन, भारत व रूस।

खण्ड-ग

अन्तर्राष्ट्रीय राजनीति में सम-सामयिक प्रवृत्तियाँ व मुद्दे : फिलिस्तीन समस्या व अरब इजराइल सम्बन्ध, तेल-राजनीति व खाड़ी संकट, अफगानिस्तान समस्या, नवीन विश्व अर्थव्यवस्था, एशिया में क्षेत्रीय सहयोग के लिए संगठन : एसिआन (दक्षिण-पूर्वी एशियाई राष्ट्र, संगठन) एवं सार्क (दक्षिण एशियाई क्षेत्रीय सहयोग संगठन)।

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अङ्काः	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मका	10	10	02	20
लघूत्तरात्मका/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मका	04	08	08	32
निबन्धात्मका	01	02	18	18

अनुशंसित पुस्तकें :

1. ब्लेक एण्ड थौमसन : फारेन फॉलिसी
2. जॉर्डन कॉनेल स्मिथ: पेन्टर्स ऑव दी पोस्ट वर्ल्ड पॉलिटिक्स सिंस 1982
3. डैनियन एस. सोप : सोवियत परसेप्शन ऑव दी डवलपिंग वर्ल्ड इन 1980
4. डॉ. मथुरालाल शर्मा : अन्तर्राष्ट्रीय सम्बन्ध (1945 से अब तक)
5. महेन्द्र कुमार : अन्तर्राष्ट्रीय राजनीति के सैद्धान्तिक पक्ष (हिन्दी व अंग्रेजी)
6. पी. के. चड्ढा: अन्तर्राष्ट्रीय सम्बन्ध (आदर्श प्रकाशन, चौड़ा रास्ता, जयपुर)।
7. बाबू लाल फडिया : अन्तर्राष्ट्रीय सम्बन्ध
8. पुखराज जैन : अन्तर्राष्ट्रीय सम्बन्ध।
9. दीनानाथ वर्मा : अन्तर्राष्ट्रीय सम्बन्ध।

8. HOME SCIENCE

Scheme :

	Max Marks	No. of Period Weeks
Theory Practical		
Paper - I Family Resource Management	50	5
Paper - II Human Development And Family Relationship	50	5

Practical

1.	Cookery	50	4
2.	Family Resource Management	50	4

Distribution of Marks for Practical Examinations

1.	Cooking Practicals :	Time 4 hrs.	Max Marks : 50
(i)	Sessional and File		Marks 15
(ii)	menu Planning, Time Planning and Order Sheet (1 hours)		Marks 10
(iii)	Method of Work Including Cleaning		Marks 4
(iv)	Table Arrangement and Service		Marks 6
(v)	Taste		Marks 15

2.	Family Resource Management	Time 3 hrs.	Max Marks : 50
Practicals			
(i)	Sessional and File		Marks 15
(ii)	Time Plan-Plan of work		Marks 10
(iii)	Major Problem House Plants, Partiesor Arrangement of corners for Rooms		Marks 15
(iv)	Minor Problems		
	Cleaning of Leather, Carpet, Wood, Polishing, Alpana and Flower Arrangements.		Marks 10

		Max. Marks	No. of Periods Week
Paper-I	Family Resource Management		
Paper-II	Home Practical	50	5
	Total No. of Periods	68	4

Paper-I : Family Resource Management
Section - A

I. Introduction :

- (a) Definition and Scope of Economics
- (b) Importance of studying Economics

II. Concepts of utility and consumption :

- (a) Wants and utility
- (b) Laws of consumption
  - (i) Law of diminishing marginal utility
  - (ii) Law of substitution and law of equimarginal utility

III. Family Income and Expenditure :

- (a) Types of Income
- (b) Budget-Defination, Engeli Law, Important steps in planning budget.
- (c) Saving and Investment
  - (i) Importance of saving
  - (ii) Factors determining saving
  - (iii) Characteristics of Investments
  - (iv) Chanel of Investment
- (d) Family accounts-short and long time records, methods of accounts keeping.

IV. Market :

- (a) Defination and classification of Markets
- (b) Purchasing Cash credit and instalment wholesale and retail

V. Consumer problems :

- (a) Sources of consumer information
- (b) Government programmets for consumer protection standardization quality control, fixation of prices, labelling and adulteration control.

Section - B

I. Family Resource Management :

- (a) Definition and concept

- (b) Components of Management
- II. Motivating factors of Management :**
  - (a) Values Goals and standards-Definition, Classification and factors effecting
  - (b) Relationship of values Goals and Standards
- III. Management Process :**
  - (a) Decision making : Types, importance, steps involved, factors affecting decision.
  - (b) Planning, Controlling and evaluation
- IV. Resources :**
  - (a) Importance and classification
  - (b) Characteristics and factors affecting resources.
- V. The Family**
  - (a) Its needs and wants
  - (b) Family life cycle - stages and effect on resources
- VI. Time Management :**
  - (a) Process of managing time
  - (b) Handling of peak loads and the typical work day **4 P**
  - (c) Rest Periods
- VII. Energy Management :**
  - (a) Nature and Characteristics of work
  - (b) Body
  - (c) Work simplification-classes of change
  - (d) Functional Work and storage areas-principles of storage.
  - (e) Fatigue-concept and physiological and psychological **8 P**
- VIII. Elementary study of Household Equipment :**
  - (a) Kitchen Equipment :
    - (i) Cooking-Surface and over cooking
    - (ii) Preparation-Beaters, mixers and small equipment.
    - (iii) Storage-refrigerator, bills
  - (b) Cleaning Equipment-Brooms Brushes, vacume cleaners.
  - (c) Comparative study of modern cooking fuels -L.P.G., electricity, Kerosene and Solar Energy **2 P**

Section - C

Housing, furnishing and Maintenance

- I. Modern Family and housing needs :**
  - (a) Meaning and function of housing
  - (b) House and Home
  - (c) Effect of housing on family life and activities.
  - (d) Owning versus Rented **4 P**
- II. House Planning and Construction :**
  - (a) Objectives of Planning
  - (b) Selecting site for a house-soil, topography, environment, locality and surrounding.
  - (c) Planning for construction-cost of building, Personal objectives, house requirements and functional planning. **5 P**
- III. Elements and principles of Arts and design as related to Interior Decoration.**
- IV. Furnishing material used in home :**
  - (a) Furniture-Importance, selection and arrangement
  - (b) Floor covering- importance and selection
  - (c) Curtains-importance and selection **3 P**

FAMILY RESOURCE MANAGEMENT PRACTICALS

Time - 3 hrs.

Max Marks. 50

- I. House Care & Maintenance**
  - (a) Daily periodical and annual cleaning of house.
  - (b) cleaning of wood, leather, floor coverings
- II. Demonstration on-use, care and maintenance of :**
  - (a) Modern equipments-Refrigerator, Pressure cookers, Vacuum cleaner, Iron toasters, Washing machines.

- (b) Household appliances :
 (i) Renewing a burnt out fuse. (ii) Connecting an electric plug
 (iii) Fitting a new washer (iv) Connecting a leaking flush
 (v) Opening a dogged sink
- III. Planning and Arrangements :**
 (a) House plans drawn to scale for different income groups.
 (b) Arrangement and furnishing of interiors and areas of rooms at different income levels-
 drawing, dining, living, bedroom, study, Puja and kitchens.
- IV. Study of techniques in art and design :**
 (a) Flower decoration (b) Flower Arrangement.
- V. Arrangement and decoration for special occasion :**
 (a) Birthday party
 (b) An adults party-Formal and Informal.
 (c) Festival-Diwali or any other festival
- VI. Time planning of household work :**

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अङ्काः	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मका	10	10	02	20
लघूत्तरात्मका/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मका	04	08	08	32
निबन्धात्मका	01	02	18	18

Books Recommended :

1. Home Management in Theory and Practice by Gross and Crandall.
2. Management of Family Living by Nickel and Dorsey.
3. Management of Family resources by fitz and Simmons.
4. Management in Daily Living by Bonde.
5. Modern Ideal Homes fo India by Deshpande.
6. Family Finance by Bigelow/
7. House-hold Equipment by Peet and Thye.
8. Economics of the Household by Andrews.
9. Home Furnishing by Rutt
10. पारिवारिक वित्त-सरस्वती वर्मा, आशा देशपाण्डे।
11. गृह व्यवस्था एवं कला-जी. पी. शैरी।

Paper-II

Human Development and Family Relationship

Max. Marks 50

No. of Periods/weeks 5

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अङ्काः	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मका	10	10	02	20
लघूत्तरात्मका/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मका	04	08	08	32
निबन्धात्मका	01	02	18	18

Section - A

- I. Physical Growth and Development :**
 (a) Major factors in Pre-Natal Development
 (b) Physical and motor development from birth to 12 years.
- II. Emotional Development :**
 (a) Basic emotions - fear, anger, jealousy, joy, affections, curiosity.
 (b) Development of emotional behaviour through child-hood characteristics of child-hood emotions.

- III. Social and Personality Development :**
- Process and agents of socialization
  - Influence of school and communities.
  - Cultural and Social development.
  - Inter-ration of social and personality development
  - Meaning, definition and types of personality
  - Influencing factors of personality

Section - B

- I. Intellectual Development :**
- Nature and definitions of intelligence
  - Method of testing intelligence at various age levels intelligence tests.
  - Factors affecting school achievements.
- II. Play Imagination and Creativity :**
- (i) Meaning and value of play in childhood.
(ii) Characteristics of play
(iii) Kinds of play free and spontaneous, Make believes (Dramatization) Constructive play, Games, Sports.
  - (i) Value and aspects of children's imaginative behaviour.
(ii) Expressions of imagination, Day Dreaming, Fantasy, Dramatization
  - (i) Development of creativity and its significance.
(ii) Creative activities of child-hood.
- III. Child-parent and family relationships :**
- Responsibilities of parent hood.
Types of parent-child relationships.
(i) Autocratic (ii) Democratic (iii) Permissive
  - Influence of parents attitudes on social and personality development of the child

Section - C

- I. Development of Cognition and language :**
- Cognitive abilities in the child-hood stages.
  - (i) Understanding language development in Children.
(ii) Comprehension, vocabulary, sentence formation and pronunciation.
(iii) Methods of improving Language.
- II. Deviant Behaviour of Children :**
- Pre-disposing factor for deviant behaviour.
  - Thumbs-sucking, Nail biting, Enuresis (bed-wetting) Shyness, Temper Tantrums, speech difficulties stuttering and stammering physical handicaps, mental retardation.
- III. Adolescence Problems :**
- Characteristics of adolescent behaviour
  - Conflicts and adjustment at home, school and community.
  - Trauncy and Juvenile delinquency: cause, prevention and treatment.

अंक विभाजनम्

प्रश्नप्रकारः	संख्या	देय विकल्प	अङ्काः	कुल अंक
अतिलघूत्तरात्मका	10	10	02	20
लघूत्तरात्मका/व्याख्यात्मक	05	10	06	30
निबन्धात्मका	04	08	08	32
निबन्धात्मका	01	02	18	18

Reference Books :-

- Child Development - Hurlock Elizabeth B.
- Child Psychology - Jersild Arther T.
- Child Development - Dinkmeyer Don. C., The emerging self.

4. Child Psychology Child Development and Modern Education, - Skinner and Harriman.
5. Problem Children - Uday Shanker.
6. Child Development and Personality, 4th ed. Conger Mussen and Kagan
7. Family and its relationship - Skinner
8. बाल विकास एवं पारिवारिक सम्बन्ध-डॉ. आशा पारीक
9. Child Psychology - Thompson
10. General Psychology - Crow and Crow
11. Psychology of Behaviour Disorder - Cameron.
12. Mental Development of child - Buhler.
13. An Introduction to Development - Nirmala Kher, Mary Evan Durette and Kamala Boota.
14. विकास बाल मनोविज्ञान-राजराजेश्वरी प्रसाद सिन्हा।
15. बाल विकास तथा पारिवारिक सम्बन्ध-प्रो. मथुरेश्वर पारीक।
16. बाल मनोविज्ञान-राम बाबू गुप्ता।

Cookery Practical

Time : 4 hours

Palnning : One hour

Max. Marks : 50

Min. Pass Marks : 18

Practical : Three hours

Distribution of Marks :

1.	Sessional	10
2.	Files	05
3.	Planning	08
4.	Service	06
5.	Cook & serve any two dishes	18
6.	Cleaning	03

Note :- Cookery Practical to be started in 2nd year and examination in III year.

Preparation of :-

1. Desserts, Puddings, Custerd, Jeely, Ice-cream, Milk Pudding Souffle.
2. Salads - Different types and decorations.
3. Preparation of two special dishes of any province.
4. Planning Preparation and Serving of :
  - (i) Breakfast, Tea, Lunch and Dinner.
  - (ii) Meals for a family including :
    - (a) Foods suitable for old age.
    - (b) Foods suitable for a pre-school child.
    - (c) Provisions for increased requirements for adolescent.

9. MATHEMATICS

Teaching : 3 Hours per Week per Theory Paper

Examination :

Max. Marks : 200

Min. Pass Marks 72

Scheme:

		Duration	Max. Marks
Paper-I	Complex Analysis	3 hrs	66
Paper-II	Discrete Mathematics	3 hrs	66
Paper-III	Numerical Analysis and Optimization Practical :	2 hrs	48
		2 hrs	20

Note :-

1. Each paper will contain nine questions having three questions in each section, Candidates are required to attempt five questions in all taking atleast one question from each section.
2. Common paper will be set for both the faculties of Social Science and Science. However, the marks obtained by the candidate in the case of Faculty of Social Science will be converted according to the ratio of the maximum marks of the papers in the two faculties.

Paper - I : Complex Analysis

Section-A

Complex plane, connected and compact sets, curves and regions in complex plane, Statement of Jordan curve theorem, Extended complex plane and stereographic projection. Complex valued functions limits, continuity differentiability, extended plane, Analytic functions, Cauchy-Riemann equations (Cartesian and polar form). Harmonic functions, construction of an analytic function. Conformal mappings. Bilinear transformation and its properties. Elementary maps.

$$w(z) = 1/z, (z+1/z), z^2e^z, \sin z, \cos z \text{ and } \log z.$$

Section - B

Complex Integration complex line integrals, Cauchy's integral theorem, indefinite integral, fundamental theorem of integral calculus for complex functions. Cauchy's integral formula, analyticity of the derivative of analytic function. Liouville's theorem Poisson's integral formula. Morera's theorem. Taylor's and Laurent series. Maximum modulus principles.

Section- C

Singularities, Branch points, Meromorphic functions and entire functions. Riemann's theorem, Casorete-Weierstrass theorem. Residue theorem. Argument principle, Rouché's theorem. Fundamental theorem of Algebra. Evaluation of real definite integral by contour integration. Analytic continuation, Power series method of analytic continuation.

Paper-II Discrete Mathematics

Section-A

Sets, Relations and functions: Russell's paradox, definitions, Principle of inclusion and exclusion. Pigeonhole principle. Partial ordered sets and lattices. Hasse's diagrams. Permutation and Combination : Simple problems, Elementary Knowledge of Rings, integral domains, Fields and ideals.

Section-B

Graphs : basic terminology, Graph, Multigraph, Subgraph, isomorphic and homomorphic graphs. Path, connectivity, weighted graph, shortest path. Eulerian and Hamiltonian paths, Planar graph, maps, Eulerian formula, directed graph. Trees, Alphabet, words, languages. Expressions, Automata, Pumping Lemma. Grammar. Types of grammar. Language of grammar.

Section-C

Finite State machine : Equivalent machines, FSM as language recognizers, computable function, Boolean Algebra: Definition : Lattices and Algebraic structure. Duality, Distributive and complemented Lattices. Boolean Lattices and Boolean Algebras. Boolean functions and expressions. Propositional calculus. Design and Implementation of Digital Networks. Switching circuits.

Paper-III

Numerical Analysis and Optimization Theory

Section-A

Differences, Relation between difference and derivatives. Difference of Polynomial. Newton formulae for forward and backward interpolation. Divided differences. Newton's divided difference, interpolation formula. Lagrange's interpolation formula. Central differences. Gauss's. Stirling's and Bessel's interpolation formulae.

Section-B

Numerical Differentiations. Derivatives from interpolation formulae. Numerical integration, Newton-Cotes's formula. Simpson's one-third. Simpson's three-eighth and Gauss's Quadrature formulae. Numerical solution of algebraic and transcendental equations : Bisection method, Regular falsi method, method of iteration. Newton's Raphson method, Gauss elimination and Iterative methods (Jacobi and Gauss-Seidel) for solution of system of linear equations. Solutions of ordinary differential equations with initial and boundary value problems by Euler's and Runge-Kutta's methods.

Section-C

The linear programming problem. Problem formulation L.P.P. in matrix notation. Graphical solution of Linear Programming problems. Basic solutions. Some basic properties of convex sets. Fundamental theorem of L.P.P. applications of the simplex method for solution of a L.P.P. to simple problems. Fundamental duality theorem. Fundamental Properties and simple problems of duality. Elementary Transportation problems.

PARCTICAL

Duration of Exam : 2 Hours

Min. Pass Marks : 06   Max. Marks : 15

Distribution of marks :	(2 Practicals one from each group-5 marks each)	= 10 Marks
	Practical Record	= 02 Marks
	Viva-voce	= 02
	Total	= 15 Marks

Groups A : Solution of the system of linear equations. Numerical Solution using Simpson's rules. Solution of Linear Differential Equations of first order and first degree using Euler's methods and Runge-Kutta Methods.

Group B : Solution of LPP and its dual by simplex Method. Solution of simple balanced and unbalanced Transportation problems.

Note :

1. Problems will be solved by using Scientific Calculators.
2. Students must know about all functions and operations of scientific Calculator.
3. Each student is required to prepare his/her practical record.

10. PHYSICAL EDUCATION

There shall be two theory papers of 60 marks each and a practical examination carrying 80 marks. A candidate must pass in theory and practical exam, separately.

Note:- Each theory paper will have ten questions, two from each of the five units. Candidates shall be expected to answer one question from each unit.

Paper - I Health Education

Time : 3 Hours

Max. Marks : 60 Min. Pass Marks : 22

Unit - I

Meaning of Health Education, its need and scope for college students, aims, objectives and Principles of Health Education.

Unit - II

Concept of Health and Fitness; the importance of health to individual, family, community and the State; meaning of mental health and its relationship with Physical health.

Unit - III

Balanced diet and nutrition, misconception about food, function of food in the body, essential body nutrients and other components of food, required diet for sportsman, adverse effects of tobacco, alcohol and intoxicating drugs.

Unit - IV

Need and importance of personal hygiene, environmental hygiene, food hygiene, Communicable disease and its prevention; posture-common postural defects, their causes and remedies.

Unit - V

Importance and general principles of safety education for preventing accidents in Physical Education and Sports. Common accidents in Games and Sports and its first aid treatments.

Books for Reference :

1. Lawrence, Thomas Gordon; Schriver, Alico : Powers; Douglas F. and Verhans Levia J. : Your Health and Safety har Court, Barce & World, Inc. New York, 1969
2. Bauer, W.U. (Editor) : Today's health Guide Ameriel Medical Association Revised Edition, 1968
3. Johns, Edward P. Suttan, Wilfied C. and Webster, Liloyd E. : Health for effective living no Craw Hill Book Company New York, 1970.
4. Stack, Harbett, J. Duke Elkow Education for safe living, Englewood cliffs, Now Jersey, Peontice Hall Inc. 1966.
5. Evans, A. William Everday Safety, chicago; Lyons and Carnashan, 1952.

6. Floria, A.A. & Stafford G.T. : Safety Education, New York Mc Graw Hill Book Co. 1969.
7. Park J.E. Text Book of preventive and Social medicine Banarsidass Bharat, 1980.
8. Ajmer Singh etc. : Basis of Physical Education, Health & Sports B.A. I : Kalyani Publication Ludhiana.
9. Ajmer Singh etc. : Basis of Physical Education, Health & Sports B.A. II : Kalyani Publication Ludhiana.
10. Ajmer Singh etc. : Basis of Physical Education, Health & Sports B.A. III : Kalyani Publication Ludhiana.
11. Sharma & Granth Singh : Physical & Health Education : Asha Prakashan Greh, New Delhi.
12. Datta A.K. & Mazumdar I. : Student teaching in Physical Education : Janvani Prakashan Pvt. Ltd. Delhi.
13. अजमेर सिंह और अन्य: शारीरिक शिक्षा स्वास्थ्य एवं खेलों की आधुनिक पाठ्यपुस्तक बी. ए., I कल्याणी पब्लिकेशन्स, लुधियाना।
14. अजमेर और अन्य : शारीरिक शिक्षा स्वास्थ्य एवं खेलों की आधुनिक पाठ्यपुस्तक बी. ए. II & III कल्याणी पब्लिकेशन्स, लुधियाना।
15. मोहम्मद वाहिद और दीक्षित एन. के. : शारीरिक शिक्षा में शिक्षण विधियाँ डालीगंज रेल्वे क्रांसिंग लखनऊ।
17. पाण्डेय लक्ष्मीकांत : शारीरिक शिक्षा की शिक्षण पद्धति : मैट्रोपोलिटन बुक कं. प्रा. लि. नई दिल्ली।
18. सिद्धाना अशोक कुमार : शारीरिक शिक्षा सिद्धान्त, मनोविज्ञान एवं इतिहास : श्रीयांश पब्लिकेशन्स, जयपुर।
19. भाटिया ए. एल. और बघेल हेत सिंह : शरीर रचना, क्रिया शास्त्र, स्वास्थ्य शिक्षा, सुरक्षा शिक्षा, प्राथमिक चिकित्सा और आहार, श्रीयांश पब्लिकेशन्स, जयपुर।
20. कमलेश और संग्राल : शारीरिक शिक्षा के सिद्धान्त व इतिहास, प्रकाश ब्रदर्स लुधियाना।
21. वैष्णव रजेन्द्र प्रसाद : शारीरिक शिक्षा का संगठन व विधियाँ : श्रीयांश पब्लिकेशन्स, जयपुर।

Paper - II

Test and Measurement

Time : 3 Hours

Max. Marks : 60 Min. Pass Marks : 22

Note:- Each theory paper will have questions, two from each of the five units. Candidates shall be expected to answer one question from each unit.

Unit - I Introduction

1. Meaning of tests, measurements & Evaluation, Need & Importance of tests & Measurement in Physical Education.
2. Meaning of Statistics, Need & Importance of Statistics.
3. Frequency Tables-Meaning, construction & uses.

Unit - II Fundamentals of Statistics

1. Measures of Central Tendency - Meaning, uses and calculation from frequency tables.
2. Graphical representation of Data-Meaning Uses and Techniques.
3. Percentiles - Meaning, Uses and calculation.

Unit - III Test Evaluation and construction

1. Item to be included in objective and Subjective tests.
2. Criteria of tests selection.
3. Administration of Testing Programme.

Unit - IV Measurement of Physical Fitness and Skill Performance

1. Fitness Tests : AAHPERD, JCR Test, Candidate Fitness Test.
2. Sports skill Tests : Johnson Basket Ball Ability Test, Mc Donald Soccer Test, Dribble and Goal Shooting Test in Hockey.

Unit - V Dimensions and Markin of Playfields

Football, Volleyball, Basketball, Cricket, Hockey and Badminton.

Books for Reference :

1. Clarke H.H. : Application of measure to Health and Physical Education, Englewood cliffs, N.J. Precentice Hall Inc.
2. Larson I.A. and Yacom, R.D. : Measurement and Evaluation in Physical Health and Recreation Education, St. Louis : C.V. Moslay Company, 1957.
3. Mathew, Donald K. : Measurement in Physical Education, London; W.B. Saunders Company, 1973.
4. Neilson N.P. : An Elementary Course in Statistics Test and Measurement in Physical Education National Test Polo, Athletic, 1960.
5. Ajmer Singh etc. : Basis of Physical Education, Health & Sports B.A. I : Kalyani Publication Ludhiana.
6. Ajmer Singh etc. : Basis of Physical Education, Health & Sports B.A. II : Kalyani Publication Ludhiana.
7. Ajmer Singh etc. : Basis of Physical Education, Health & Sports B.A. III : Kalyani Publication Ludhiana.
8. Sharma & Granth Singh : Physical & Health Education : Asha Prakashan Greh, New Delhi.
9. Datta A.K. & Mazumdar I. : Student teaching in Physical Education : Janvani Prakashan Pvt. Ltd. Delhi.
10. अजमेर सिंह और अन्य: शारीरिक शिक्षा स्वास्थ्य एवं खेलों की आधुनिक पाठ्यपुस्तक बी. ए., I कल्याणी पब्लिकेशन्स, लुधियाना।
11. अजमेर और अन्य : शारीरिक शिक्षा स्वास्थ्य एवं खेलों की आधुनिक पाठ्यपुस्तक बी. ए. II & III कल्याणी पब्लिकेशन्स, लुधियाना।
12. मोहम्मद वाहिद और दीक्षित एन. के. : शारीरिक शिक्षा में शिक्षण विधियाँ डालीगंज रेल्वे क्रांसिंग लखनऊ।
13. पाण्डेय लक्ष्मीकांत : शारीरिक शिक्षा की शिक्षण पद्धति : मैट्रोपोलिटन बुक कं. प्रा. लि. नई दिल्ली।
14. सिद्धाना अशोक कुमार : शारीरिक शिक्षा सिद्धान्त, मनोविज्ञान एवं इतिहास : श्रीयांश पब्लिकेशन्स, जयपुर।
15. भाटिया ए. एल. और बघेल हेत सिंह : शरीर रचना, क्रिया शास्त्र, स्वास्थ्य शिक्षा, सुरक्षा शिक्षा, प्राथमिक चिकित्सा और आहार, श्रीयांश पब्लिकेशन्स, जयपुर।
16. कमलेश और संग्राल : शारीरिक शिक्षा के सिद्धान्त व इतिहास, प्रकाश ब्रदर्स लुधियाना।
17. वैष्णव राजेन्द्र प्रसाद : शारीरिक शिक्षा का संगठन व विधियाँ : श्रीयांश पब्लिकेशन्स, जयपुर।

Practical

Max. Marks: 80**Min. Pass Marks : 28**

The practical examination shall be conducted by a panel of two examiners.

A candidate shall be required to show his/her familiarity (Rules & Techniques) and give performance/demonstration in the following :

1. Gymnastics and Developmental exercise (Compulsory) 40 Marks
2. any one Game of the candidate choice from the following : 40 Marks
  - (a) Badminton
  - (b) Table-Tennis
  - (c) Tennis
  - (d) Squash

11. COMPUTER APPLICATION

Paper - I

Introduction to Web Design

Unit-I

Introduction to Internet: History- The way internet works-Connecting to Internet-Uses of Internet-Internet Service Providers. Internet Access Tolls: Information Retrieval Tools: FTP, Gopher-

Communication Tools: Telnet, Usenet- Multimedia Information tools: Home Page- Information Search tools: Archie- Veronica-WAIS.

Unit -II

World Wide Web (WWW): What is WWW- Web page site- Web browsers- Uniform Resource Locator (URL)- Search Engines- DNS- Electronic Mail: Introduction- Advantages of E-mail- Address- E-mail components- E-mail functions.

Unit-III

Introduction Web Design: What is Web Design- Web Design process- Site types and Architecture- Navigation theory and practice-HTML: Basic concepts-Structure of HTML document: HTML elements.

Unit- IV

Links and Addressing: Linking Basics, URL - HTML and Images: HTML Image Basics- Frames: Overview of Frames, Frame Targeting, Floating Frames- Styles sheets: Style Sheet basic, Style sheet properties.

Unit - V

Basic Interactivity with forms: form elements, controls- Introductions to Scripting: VB Script Including the script in HTML document - DHTML: Document Object Model.

Prescribable Text Books:

1. Fundamentals of Internet and WWW by Raymond Greenlaw and Ellen Hepp. Tata Mc Graw Hill.
2. The Complete Reference Web Design by Thomas A. Powell, Tata McGraw Hill edition. (Chapters: 1, 2, 4, 5).
3. The Complete Reference HTML by Thomas A. Powell, Tata McGraw Hill Second edition (Chapters 3, 4, 5, 8, 10, 11, 13, 14).

Paper- II

Programming With Visual Basic 6.0

Unit-I

Introduction - IDE- Menu Bar- Toolbars- Project Explorer- Toolbox- Properties window-form Designer- Form Layout- Immediate Window-Saving the Project- Elements of the User Interface- Designing the User Interface- Aligning the Controls - running the Applications- Event Driven programming - A few common properties- Common Methods- Common Events- Docking the tool bar

Unit - II

The Language- Declaring the Variables, Types of Variables, Converting the Variable Types. User-defined Data Types, Special Values, Examining the Variable Types- Scope of the Variable- Control Flow Statements- If.. Then, if..then.. else, Select Case statements- Loop Statements- Do .. Loop, For .. Next, while .. Wend, Nested Control Structures, Exit Statement - Arrays - Declaring Arrays, specifying the limits, Multi dimensional Arrays- Dynamic Arrays - Control Arrays - Procedures - Subroutines - functions - calling procedures - Passing Arguments- File Handling.

Unit - III

Working with Forms - Start up form, Loading, Showing and hiding forms, Controlling one form from within another form - Designing Menus - Programming Menu Commands - Form events - Building Dynamic Forms at runtime - SDI and MDI - Multiple document Interface- MDI applications - Basics, Built- in Capabilities of MDI, Parent and child Menus, Accessing Child Forms, Loading and Unloading Child forms, Ending and MDI Application. Implementing Scrolling Forms.

Unit - IV

Database Programming - Introduction to DBMS - Recordsets - Relational concepts - Primary Key, Foreign Key, Indices- Introduction to SQL - Data Control - Data Control Properties & Methods- Adding Records- Editing Records - Deleting Records- Updating The tables- Introduction To ADO control - ADO

object Model - using ADO, Establishing Connection, Executing SQL Statements- Cursor Types and Locking Mechanisms, Manipulating the Recordset Objects, Simple Record Editing and Updating

Unit - V

VB & Web - Introduction to Web - HTML Pages - Server- Client Interaction - Structure of HTML documents - Basic HTML tags - Inserting Graphics - Tables - Frames - Forms & Controls - Building Parameter String - Contacting a Server Application - Connecting to Web server - ASP - Creating and ASP, Active and Server's Objects - Intrinsic Objects, Basic Objects - the Response Object - the Request Object - The Server Object - The Session and Application Objects - Start and End Events - Setting Up and ODBC Data Source - Opening the Database- Building a Recordset - Using the Record Set.

Prescribed Text Books

1. Visual Basic 6.0 Pragya Publications
2. Visual Basic 6.0, BPB Publications (Hindi Edition)

Referenc Books

1. VB 6.0 Black Books
2. Mastering the Visual Basic 6.0 - BPB Publications.